

افزایش زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهری از طریق اعمال برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرا، پژوهش موردی: شهر خرم‌آباد

*مسلم بیرانوند^۱، حیدر جهانبخش^۲

۱. کارشناس ارشد، گروه معماری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

۲. استادیار، گروه معماری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۳/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۰۶

Improvement of the livability of worn-out Urban Textures Using Ecological Intervention Strategies, Case Study: Khorramabad City

*Moslem Beiranvand¹, Heidar Jahanbakhsh²

1. Msc. Department of Architecture, Payame Noor University, Tehran, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Architecture, Payame Noor University, Tehran, Iran.

Received: 2019/06/10 Accepted: 2019/08/31

مقاله علمی

Abstract

The purpose of this study is to identify the spatial-physical structure, and problems of the worn-out texture of Khorramabad and factors affecting the livability of this texture for presenting scientific and practical solutions for it, to recreate through the application of endemic interventionist programs, to increase the livability using a descriptive-analytical approach, based on data and information from library sources and related documents and writings and field surveys. It examines the area of Khorramabad's worn-out texture and population. The data collection tools in this study are: observation, document data, computer databases and visual data. Comprehensive review of the existing situation and presentation of strategic plans to reach a model in which the viability of worn tissue is improved, is the innovation of the present research. The results of the study show that the livability of the degraded tissue of Khorramabad is not favorable. To achieve a good life in the worn-out texture of the city of Khorramabad environmental, managerial and physical issues in urban policymaking and endemic interventionist programs should be emphasized to improve the livability of worn-out tissue. By preserving the historical and cultural identity of the worn-out texture and the investment from texture improvement and to achieve the necessary productivity from texture improvement could be achieved.

Keywords

Urban Redevelopment, Worn-out Urban Texture, Ecological, Livability, Khorramabad.

چکیده

هدف این پژوهش شناسایی ساختار فضایی-مسائل و مشکلات موجود بافت فرسوده خرم‌آباد و عوامل مؤثر بر زیست‌پذیری این بافت برای ارائه راهکارهای علمی و عملی جهت بازآفرینی آن از طریق اعمال برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرا در جهت افزایش زیست‌پذیری است و با رویکردی توصیفی تحلیلی و بر مبنای داده‌ها و اطلاعات حاصل از مطالعه منابع کتابخانه‌ای و اسناد و نوشته‌های مربوطه و تحقیق‌های میدانی، محدوده بافت فرسوده خرم‌آباد و جمعیت ساکن در این بافت انجام شده است. بررسی جامع وضعیت موجود و ارائه برنامه‌های راهبردی جهت رسیدن به الگویی است که در آن زیست‌پذیری بافت فرسوده ارتقاء یابد، نوآوری پژوهش حاضر می‌باشد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که زیست‌پذیری در بافت فرسوده خرم‌آباد وضعیت مطلوبی ندارد و موانع رسیدن به یک زندگی مطلوب در بافت فرسوده شهر خرم‌آباد مسائل کالبدی و فنی و پس از آن به ترتیب مشکلات اقتصادی، مشکلات فرهنگی و اجتماعی، مشکلات مدیریتی و اجرایی، مشکلات زیست‌محیطی، مشکلات زیبایی‌شناختی سیما و نمای شهری، مشکلات حقوقی و قانونی، مشکلات شبکه‌های ارتباطی و راه‌های دسترسی و مشکلات مربوط به تجهیزات و خدمات شهری می‌باشد که باید در سیاست‌گذاری‌های شهری و برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرا مورد تأکید بیش‌تر قرار گیرند تا زیست‌پذیری بافت ارتقاء یابد.

واژگان کلیدی

بازآفرینی شهری، بافت فرسوده، بوم‌گرا، زیست‌پذیری، خرم‌آباد.

مقدمه

بناهای موجود در بافت‌های فرسوده خرم‌آباد، به علل گوناگون از جمله: قدمت، استفاده از مصالح بی‌دوام و کم‌دوام و عدم رعایت شیوه‌های صحیح ساخت‌وساز، از استحکام و پایداری لازم برخوردار نیستند. مسئله دیگر عدم کارایی و ناتوانایی این بافت‌ها در پاسخگویی به نیازهای شهروندان است. دسترسی‌های نامناسب و نفوذناپذیری این بافت‌ها، افزون بر این‌که عملیات امداد رسانی در مواقع خطر را با مشکل روبه‌رو می‌کند، سبب ایجاد ترافیک سواره و گاه عدم امکان دسترسی سواره ساکنان به این بافت می‌شود. همچنین این معابر به علت دارا بودن پیچ‌وخم بسیار و عدم امکان نظارت مردم و مسئولان، زمینه بروز مشکلات اجتماعی عدیده‌ای، از جمله خریدوفروش مواد مخدر، حضور معتادان، وقوع جرم را فراهم آورده است (ابراهیم‌زاده و ملکی، ۱۳۹۱: ۲۳۲). از این رو توجه به بافت‌های فرسوده شهر خرم‌آباد برای افزایش زیست‌پذیری‌شان موضوعی جدی و محوری است، به‌گونه‌ای که سازمان‌های ذی‌ربط را به تکاپوی ساماندهی و بازآفرینی بافت‌های مذکور سوق داده و با بروز مسائل و مشکل‌های عصر جدید و تأثیرات آن بر حوزه‌های مختلف، لزوم مداخله در این بافت‌ها را در دوره‌های مختلف زمانی مطرح نموده است.

شهر خرم‌آباد با دارا بودن بافت تاریخی وسیع و فرسودگی در آن‌ها، توجه ویژه‌ای را می‌طلبد. در ادبیات اخیر دنیا، واژه «بازآفرینی شهری» به‌عنوان یک واژه عام که مفاهیم دیگری نظیر بهسازی، نوسازی، بازسازی، توانمندسازی و روان‌بخشی را دربر می‌گیرد، به‌کار می‌رود. بازآفرینی شهری فرآیندی است که به خلق فضای شهری جدید با حفظ ویژگی‌های اصلی فضایی (کالبدی و فعالیتی) منجر می‌شود. در این اقدام، فضای شهری جدیدی ایجاد می‌شود که ضمن شباهت‌های اساسی با فضای شهری قدیم، تفاوت‌های ماهوی و معنایی را با فضای قدیم به نمایش می‌گذارد. امروزه این شهر حدود ۲۸ محله فرسوده دارد که در مجموع ۲۵۸/۷۵ هکتار از مساحت کل شهر را شامل می‌شوند.

یکی از مشکلات عمده شهر خرم‌آباد، وجود بافت‌های فرسوده در آن است که خود سرآغاز بسیاری از مشکلات شهری شده و مسائل اقتصادی اجتماعی، کالبدی فیزیکی، زیست‌محیطی و امنیتی را در پی داشته و زمینه ناپایداری را فراهم کرده است. بافت‌های فرسوده شهر خرم‌آباد زمانی با ساختار و کارکردی متناسب با نیازهای ساکنین خود، از پویایی و صلابت خاصی برخوردار بوده‌اند. لیکن با افزایش ناگهانی تغییرات شهرنشینی، نه‌تنها مرکزیت خود را از دست داده‌اند، بلکه حتی قادر به انطباق با تغییرات و ارائه حیات روزمره خود نیز نیستند. در اصل ساختار کالبدی شهر متأثر از جریان‌های طبیعی، اجتماعی و اقتصادی، کم‌کم دچار تغییر و فرسودگی شده و بازآفرینی آن‌ها ضروری است. در این مناطق بافت‌هایی شکل گرفته‌اند که بیش‌تر به دلیل نوع مصالح و نازل بودن کیفیت ساخت آن‌ها، شرایط لازم را برای ایجاد یک زندگی امن، آسوده و مرفه نداشته و زیست‌پذیری آن‌ها کاهش یافته است و به دلیل ایجاد مسائل خاص اجتماعی و فرهنگی، زمینه تشدید تخریب و فرسودگی این بافت‌ها را نیز سبب شده است. اما واقعیت این است که مشکلات و تنگناهایی که از آن‌ها نام برده شده، قابل پیشگیری و درمان هستند و می‌توان با تدوین سیاست‌ها، برنامه‌ها و ضوابط مربوط به آن به قسمت عمده معضلات این بافت‌ها فائق آمد. اگر اقدام جدی و اساسی در زمینه احیاء و باززنده سازی بافت تاریخی و فرسوده خرم‌آباد صورت گیرد، می‌توان به یافتن راه حل مطلوب، معقول و مؤثر، امیدوار بود و پیش از آنکه دیر باشد و یا این‌که مستلزم پرداخت بهایی سنگین و گزاف گردد، می‌توان این معضل را به مایه رحمت و ثروت شهر تبدیل نمود؛ بنابراین باید برنامه‌های راهبردی بازآفرینی و مداخله بوم‌گرا در بافت فرسوده خرم‌آباد برای افزایش زیست‌پذیری آن ارائه شود. نتیجه این برنامه‌های راهبردی رسیدن به الگویی است که در آن زیست‌پذیری بافت ارتقاء یافته، هویت تاریخی و فرهنگی بافت حفظ شده و سرمایه‌گذاری ناشی از بهسازی بافت به بهره‌وری لازم دست می‌یابد. زیرا بهسازی و نوسازی تلفیقی که در آن عناصر فرهنگی و تاریخی بافت توأم حفظ شده و در ارتباط با سایر عناصر آن کارکرد می‌یابد و در نتیجه مطلوبیت فضای شهری را ارتقاء می‌دهد. بنابراین از جمله مهم‌ترین دلایل ضرورت بررسی و ارائه برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرا برای بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهر خرم‌آباد با جایگاه فراشهری و مرکز ثقل استان در این پژوهش، بزرگداشت ارزش‌های زیبایی‌شناختی و مفاهیم بنیادین شهرسازی و معماری بومی، حفاظت از میراث و ارزش‌ها، اهمیت این بافت‌ها در کالبد شهر به‌عنوان قلب تپنده اقتصادی، ناهماهنگی هویت بافت با نیاز کاربران و سرانه‌های استاندارد، ناکارآمدی این بافت در زمان بحران و کیفیت پایین سازه‌ها می‌باشد. لذا با بررسی و اعمال آن‌ها در طراحی سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های آینده می‌توان زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده را ارتقاء داد.

این پژوهش با هدف شناسایی ساختار فضایی - کالبدی، مسائل و مشکلات موجود بافت فرسوده خرم‌آباد و عوامل مؤثر بر تخریب بافت فرسوده برای ارائه راهکارهای علمی و عملی جهت بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهری خرم‌آباد از طریق اعمال برنامه‌های

راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرا برای افزایش زیست‌پذیری و برای پاسخگویی به این سؤال انجام شده است که وضعیت کنونی زیست‌پذیری و کیفیت زندگی در بافت‌های فرسوده شهر خرم‌آباد چیست و چگونه می‌توان آن را افزایش داد؟

مبانی نظری

چارچوب نظری

بافت فرسوده شهری

بافت فرسوده شهری به عرصه‌هایی از محدوده قانونی شهرها اطلاق می‌شود که به دلیل فرسودگی کالبدی، عدم برخورداری مناسب از دسترسی سواره، خدمات و زیرساخت‌های شهری آسیب‌پذیر بوده و از ارزش مکانی، محیطی و اقتصادی نازلی برخوردارند. این بافت‌ها به دلیل فقر ساکنین و مالکین آن‌ها امکان نوسازی خود به خودی را نداشته و نیز سرمایه‌گذاران انگیزه‌ای جهت سرمایه‌گذاری در آن را ندارند (وزارت راه و شهرسازی، ۱۳۸۴: ۴۸).

بافت فرسوده شهری به عرصه‌هایی از محدوده قانونی شهرها اطلاق می‌شود که به دلیل فرسودگی کالبدی، برخورداری نامناسب از دسترسی سواره، تأسیسات، خدمات و زیرساخت‌های شهری آسیب‌پذیر بوده و از ارزش مکانی، محیطی و اقتصادی نازلی برخوردارند. به‌طور کلی کاهش کارایی هر پدیده‌ای، فرسودگی آن را در پی دارد (محمدی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۶). نوسازی و احیای بافت‌های فرسوده شهری، به دلیل فرسودگی ضررت دارد. ساختار کالبدی شهرها تحت تأثیر متغیرهای طبیعی، اجتماعی و اقتصادی به تدریج دچار تغییر و فرسودگی می‌گردد (رومینا و ممیزان، ۱۳۹۴: ۸۱).

بافت فرسوده شهرها به دلیل عدم قدرت انطباق با سرعت غیر قابل تصور تغییرات اجتماعی-اقتصادی، فناوری و ...، کارایی خود را در طول زمان از دست داده و با معضلات گوناگونی از جمله تنزل کیفیت‌های فضایی و محیطی، فرسودگی کالبدی و مسائل اجتماعی مواجه هستند. به‌طور کلی جریان‌های فضایی در طول زمان سبب تشدید تخصیص ناعادلانه منابع - که عامل شکل‌گیری بافت فرسوده هستند - شده و سرعت تغییرات فضایی را افزایش داده‌اند و چون گروه‌های کم درآمد به دلیل عدم برخورداری از قدرت و دانش، توان سازگاری و بهره‌برداری از شرایط به وجود آمده برای افزایش منابع در اختیار را نداشته‌اند، در مکان، محصور جریان‌های فضایی شده‌اند. بافت‌های فرسوده شهری نیز از جمله این مکان‌ها می‌باشند (رسولی و بیات، ۱۳۹۴: ۲۰۳). وضعیت خدمات و زیرساخت‌های شهری بافت‌های فرسوده به لحاظ برخورداری از خدمات، زیرساخت‌ها و فضاهای باز، سبز و عمودی دچار کمبودهای جدی هستند، مسلماً فضاهای شهری بیش از حد فرسوده، مخروبه و بی‌غوله‌ها، بستر ساز ناهنجاری‌های اجتماعی نیز می‌گردند و مکان‌هایی افسرده، معشوش، ناامن و بدون مشارکت ساکنان را پی می‌ریزند. لزوم مداخله هدفمند، حفظ هویت بافت مرکزی و تکامل و پویایی آن به‌منظور حفظ ساختار شهر، ضرورت بررسی موضوع را مطرح می‌سازد (محمد صالحی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰۷).

دیدگاه صرفاً کالبدی معماران و شهرسازان، شهرداران و مدیران شهری به بافت‌های فرسوده و گرایش صرف به تولید مسکن به‌جای نوسازی جامع و همه‌جانبه بافت‌های فرسوده برای شناخت مسائل آن‌ها کافی نبوده و به همین ترتیب، طرح مسائل اجتماعی این مناطق نیز توسط جامعه‌شناسان و روان‌شناسان اجتماعی و حتی اقتصاددانان، بدون طرح مسائل مربوط به خود بافت‌ها تاکنون نتوانسته است پاسخگوی شناخت و ارائه برنامه برای ساکنین این‌گونه مناطق در شهر باشد. بر این اساس توجه به تمامی ابعاد مؤثر بر کیفیت محیطی در امر نوسازی و مداخله در بافت‌های فرسوده ضروری است (خوشقدم و رزاقی اصل، ۱۳۹۵: ۳۸).

بهسازی

بهسازی شامل سلسله اقداماتی است که به منظور بهبود کالبد که در نتیجه فرسایش فعالیت تحقق یافته است، در کوتاه مدت صورت می‌پذیرد. در واقع بهسازی زمانی صورت می‌گیرد که فرسودگی نسبی فضا از لحاظ عملکردی حادث شده باشد. بهسازی می‌تواند اقدامات زیر را در برگیرد. الف) «بازیافت» ب) «مراقبت، جلوگیری و ضمانت (ج) «حمایت»^۲ د) «استحکام‌بخشی»^۳ ه) «توان‌بخشی»^۴ و) «بهبود سازمان‌دهی و بازآبادانی»^۵. رویکردهای مرمت و بهسازی شهری در سیر تحول و تکامل خود از بازسازی، باز زنده‌سازی،

1. Preservation
2. Protection
3. Consolidation
4. Rehabilitation
5. Improvement

نوسازی و توسعه مجدد به بازآفرینی و نوزایی شهری تکامل یافته و در این مسیر، از حوزه توجه صرف به کالبد به عرصه تأکید بر ملاحظه‌های محیطی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی نیز گذری داشته است.

نوسازی

نوسازی زمانی انجام می‌شود که فضای شهری، مجموعه و یا بنا از کارکردی مناسب و معاصر برخوردار بوده ولی فرسودگی نسبی کالبدی- فضایی سبب کاهش بازدهی و کارایی آن شده است. نوسازی مجموعه اقداماتی را شامل می‌شود که در عین حفاظت بنا، مجموعه و یا فضای شهری کهن، سازمان فضایی مربوط را معاصر سازی نموده و امکان بازدهی بهینه آن را فراهم آورد. نوسازی هفت دسته از اقدامات را شامل می‌شود. الف) «تجدید حیات»^۶ ب) «انطباق، به‌روز کردن»^۷ ج) «تبدیل، دگرگونی»^۸ د) «حفاظت»^۹ ه) «نو شدن»^{۱۰} و) «احیاء»^{۱۱} ز) «تعمیر»^{۱۲}

بازسازی

بازسازی به معنای از نو ساختن است. بازسازی زمانی صورت می‌گیرد که در بنا، مجموعه و یا فضای شهری، فرسودگی به‌صورت کامل ایجاد شده باشد. فرسودگی کامل معمولاً بر اثر فرسودگی (نسبی یا کامل) فعالیت و کاربرد توأمان صورت می‌گیرد. این امر معمولاً برای ایجاد حیات جدید در سازمان فضایی فرسوده (بنا، مجموعه، بافت) به‌کار می‌رود. امروزه آنچه از بازسازی مراد می‌شود، ایجاد فضای شهری معاصر یا سازمان فضایی جدید و موزونی است که بتواند گفت‌وگوی خلاق بین گذشته و آینده را نشان دهد. فرآیند بازسازی معمولاً با اقدامات زیر تعریف می‌شود: الف) «تخریب»^{۱۳} ب) «پاک‌سازی، آواربرداری»^{۱۴} ج) «دوباره‌سازی»^{۱۵}

بازآفرینی

بازآفرینی (معاصرسازی) یعنی تولید سازمان فضایی جدید منطبق بر شرایط تازه و ویژگی‌های نو که همگی در ایجاد روابط شهری جدید و یا تعریف دوباره روابط شهری کهن یا موجود مؤثر می‌افتد. در این رویکرد توجه به حفظ ارزش‌های فرهنگی و حفظ ثروت‌های بومی و تاریخی، انتقاد از ساخت‌وسازهای دارای یک نوع کاربری به‌جای کاربری‌های متعدد، توجه به اقدام‌های کیفی به موازات اقدام‌های کمی، مشارکت گروه‌های اجتماعی و غیره مشهود است (زنگی‌آبادی و مؤیدفر، ۱۳۹۱: ۲۹۸).

بازآفرینی شهری^{۱۶}

این رویکرد تنها به دنبال باز زنده‌سازی مناطق متروکه نیست. بلکه با مباحث گسترده‌تری همچون اقتصاد رقابتی و کیفیت زندگی به خصوص برای کسانی که در محله‌های فقیرنشین زندگی می‌کنند، سروکار دارد. به‌صورت ایده‌آل، بازآفرینی شهری مشتمل بر فرموله کردن اهداف سیاسی، اجرای آن از طریق برنامه‌های اجرایی و بازنمایی مداوم عملکرد است. در مطالعه‌های شهری به معنای احیاء، تجدید حیات، معاصرسازی و بازآفرینی به‌کار می‌رود. این رویکرد مفهوم جامعی است که به معنای بهبود وضعیت نواحی محروم از جنبه‌های اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و فرهنگی هست؛ بنابراین بازآفرینی شهری عبارت است از دید جامع و یکپارچه و مجموعه اقدام‌هایی که به حل مسائل شهری منجر می‌شود، به‌طوری‌که بهبود دائمی در شرایط اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و زیست‌محیطی ناحیه‌ای را که دستخوش تغییر شده، فراهم کند (زنگی‌آبادی و مؤید فر، ۱۳۹۱: ۳۰۳). در روند بازآفرینی شهری برای آن‌که شهروندان در پی وجود تفاوت‌ها بین خصوصیات گذشته‌ای که در ذهن‌شان از فضای شهری دارند و آنچه امروزه در روند بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهرها انجام می‌شود، احساس بی‌هویتی نداشته باشند، توجه به بحث بوم‌گرایی نیز ضروری است.

6. Revitalization
7. Adaptation
8. Conversion
9. Conservation
10. Renewal
11. Restoration
12. Repair
13. Demolition
14. Clearance
15. Rebuilding
16. Regeneration

سیر تحولات در دهه‌های اخیر، سرانجام این جریان را به سازمان‌دهی و گرد هم آوردن اقدامات خود در چارچوب بازآفرینی شهری رسانده است. بازآفرینی شهری، به مثابه روایتی فراگیر و یکپارچه از مرمت شهری، جریانی است که از یک‌سو به تمامی وجوه و محدودیت‌های امر توسعه در بطن شهر موجود توجه می‌کند و از سوی دیگر، به تدارک فرصت و استفاده از هر فرصتی برای تبدیل ساختن آن به ابزار یا راهی برای رسیدن به توسعه می‌پردازد. در این میان، بازآفرینی، نیروهای محرکه و دستاویزهای متنوعی را به‌عنوان محور یا هدف خود برگزیده و یا به تعبیری با استفاده از رویکردهای گوناگون، فرصت‌های متنوع توسعه‌ای را فرا روی خود قرار داده است. به این ترتیب و طی مدت زمانی که از آغاز تکوین جریان بازآفرینی در شهرها می‌گذرد، تعداد و فراوانی رویکردهای مرتبط با آن بسیار گسترده بوده است. انتخاب هر یک از این رویکردها، به معنای این نیست که بازآفرینی، از سایر جنبه‌های مرتبط با توسعه شهری چشم پوشیده است، بلکه نوعی انتخاب، این جریان را به‌سوی بهره‌برداری هر چه بهتر از بالقوگی‌های موجود و باز تعریف سازوکارهای فراموش شده شهر در رسیدن به رونق اقتصادی و از این طریق، فراهم آوردن امکان توسعه یکپارچه، هدایت می‌کند. در کنار چنین رهیافتی، می‌توان دید که طی‌گذاری بطی، نوع انتخابی که بازآفرینی شهری به آن دست می‌زند، بیش‌تر به سوی استفاده از ابعاد بدیع محتوایی شهر و ترجیح دادن بالقوگی‌های برخاسته از ساحت محتوایی شهر نسبت به توسعه‌هایی است که دخل و تصرف گسترده کالبدی را دست‌مایه حصول اهداف خود قرار می‌دهند (لطفی، ۱۳۹۰: ۴۸).

بازآفرینی شهری شامل ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی در مقیاس‌های شهری، منطقه‌ای و ملی و مشتمل بر اصول زیر است:

- تغییر و تحولات اقتصادی: افزایش فرصت‌های شغلی، بهبود توزیع ثروت، پرورش استعدادها، افزایش مالیات و مستغلات محلی، ارتباط میان عمران و بهسازی محلی، منطقه‌ای و شهری، جذب سرمایه‌گذاری‌های داخلی.
- تغییر و تحولات اجتماعی: بهبود کیفیت زندگی و روابط اجتماعی، کاهش جرم و جنایت، غلبه بر بدنام‌سازی و محرومیت اجتماعی.
- حکمروایی: سازمان‌دهی مجدد سازوکارهای تصمیم‌سازی از طریق تفاهم دموکراتیک، افزایش میزان فضای همکاری و مشارکت، در نظر گرفتن انتظارات مختلف، تأکید بر مشارکت‌های منطقه‌ای گوناگون، توجه به تعاملات میان سازمان‌ها و نهادها و روابط درونی آن‌ها.
- تغییر و تحولات کالبدی: حل مسائل مرتبط با فرسودگی کالبدی همراه با اراضی جدید و ضروریات متناسب.
- کیفیت محیط زیست و توسعه پایدار: بازآفرینی شهری باید سبب ارتقاء توسعه متوازن و مدیریت اقتصاد جامعه و محیط زیست گردد. البته دستیابی به چنین رویکرد یکپارچه‌ای، مستلزم احیاء خلاقیت‌های جامعه و به‌کارگیری آن در بازآفرینی هست (زنگی‌آبادی و مؤیدفر، ۱۳۹۱: ۳۰۴).

بوم‌گرایی

با آغاز هزاره سوم و ورود به عصر دنیای چند جهانی، شرایطی رخ داد که در آن شیوه‌های مختلف مواجهه با موضوع جهانی شدن، در قالب نگرش منطقه‌گرایی و رویکردهای جهانی بومی، به رسمیت شناخته شدند (برگر و هانتینگتون، ۱۳۸۴: ۲۸) که در این شرایط، فرهنگ به‌عنوان سازمانی منسجم از فرآیندهای زیست‌انسانی که در اجتماع نهادینه شده است، محور اصلی تعاملات میان، انسان‌ها قلمداد می‌گردد (مالینوفسکی، ۱۳۸۴: ۱۷).

توجه به بوم و رویکرد بوم‌گرایی با بحث راجع به اکولوژی پا گرفت که در رویکرد اکولوژیکی، شهر نوع جدیدی از محیط زیست است که به یک اکوسیستم واحد مربوط نمی‌شود، بلکه در حقیقت یک سیمای سرزمین مشخص است. در واقع شهرها برخلاف جوامع زیستی طبیعی یک اکوسیستم مصنوعی متشکل از طبیعت، اقتصاد و اجتماع هستند که توسط فعالیت‌های انسان ساخته شده‌اند و توسط دستگاه‌های طبیعی حمایت کننده، پایدار می‌مانند و با فرآیندهای اکولوژیکی به حیات خود ادامه می‌دهند. به اعتقاد کونن منطقه بوم‌شناختی عبارتند از محدوده‌های جغرافیایی اجتماع که برای اهداف گوناگون مورد استفاده قرار می‌گیرند (کروئن، ۱۳۷۱: ۲۱۰) که بوکانان معتقد است که این منطقه و زمینه، به لحاظ مکانی فقط شامل محدوده بلافصل نیست، بلکه تمام شهر و شاید حتی ناحیه پیرامونش را نیز دربر می‌گیرد و شامل الگوی کاربری زمین، ارزش زمین، سیمای طبیعی، خرد اقلیم، اهمیت تاریخی و سمبولیک، روابط فرهنگی- اجتماعی، شاخصه‌های خاص و ویژه هر مکان و موقعیت آن در شبکه بزرگ‌تر جابه‌جایی و دسترسی نیز می‌شود. بنابراین در این رویکرد توجه به افرادی که محیط مصنوعی را خلق، تصرف و استفاده می‌کنند، در کنار توجه به محیط طبیعی و مصنوعی نیز ضرورت می‌یابد و شناخت زمینه‌های طبیعی، اقتصادی و اجتماعی، محلی و تفاوت‌های فرهنگی، فضا‌های شهری را قابل فهم و خوانا کرده و این امکان را به آن‌ها می‌دهد که فرهنگی که موجد آن‌ها بوده را نمایان و آشکار سازند. در واقع انسان با قرار گرفتن در این فضای شهری و تماس با آن علاوه بر ظاهر ملموس و مادی، معنایی را ادراک می‌نماید که این ادراک وابسته به زمینه فرهنگی و حیات انسان

شامل درجات متفاوتی می‌باشد و کالبد و قوانین حاکم بر آن ارزش‌هایی را به انسان القاء می‌نماید که به فعالیت‌های وی نیز جهت می‌دهد. در نتیجه این تأثیر است که احساس هویت یا انسان با محیط شکل می‌گیرد «این‌همانی» (جعفری، ۱۳۵۸: ۲۳۸).

پیشینه پژوهش

محمدصالحی و همکاران، (۱۳۹۲)، به چگونگی تحقق ابعاد کالبدی و محیطی توسعه پایدار در بهسازی بافت‌های هسته مرکزی شهر خرم‌آباد پرداختند. یافته‌های تحقیق آن‌ها نشان داد که مشکلات کالبدی و پس از آن، به ترتیب مشکلات زیست‌محیطی، معضلات اجتماعی، معضلات اقتصادی، مدیریتی بیش‌ترین درصد معضلات را به خود اختصاص داده است. همچنین در بررسی ابعاد کالبدی، پایین بودن کیفیت ابنیه، ریزدانی قطعات و نفوذناپذیری معابر از جمله مهم‌ترین مشکلات بافت مورد مطالعه بود.

ابراهیم‌زاده و ملکی (۱۳۹۱)، به بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای بافت فرسوده شهری در شهر خرم‌آباد پرداختند. یافته‌های حاصل از تحلیل مدل فوق در این پژوهش نشان می‌دهد که دسترسی آسان به نقاط دیگر شهر، وجود مسجد محله به‌عنوان مرکز محله در بافت فرسوده و تسهیل امکان مداخله در بافت، به دلیل وجود درصد بالای ساختمان‌های یک و دوطبقه، به ترتیب مهم‌ترین نقاط قوت و در عین حال فرسودگی اغلب مسکن و بافت کالبدی محدوده مورد مطالعه، غیراستاندارد بودن مصالح به‌کار رفته در اغلب ساختمان‌ها و وجود معابر تنگ و باریک به ترتیب با وزن‌های ۰.۲۸۴، ۰.۱۹۵ و ۰.۱۵۸ مهم‌ترین نقاط ضعف بافت فرسوده شهری خرم‌آباد هستند. با وجود این دسترسی آسان به خیابان‌های اصلی شهر، نزدیکی به مرکز شهر و سازمان‌ها و اداره‌ها و وجود طرح مصوب بهسازی واحدهای فرسوده شهر به ترتیب مهم‌ترین فرصت‌ها و عدم رسیدگی به وضعیت محدوده مورد مطالعه و تشدید فرسودگی آن، فقر ساکنان به دلیل تورم بالا و درآمد پایین و عدم کشش‌پذیری شبکه‌های داخلی بافت با توجه به تقاضای زیاد به ترتیب از جمله مهم‌ترین تهدیدهای محدوده مطالعاتی به شمار می‌آیند.

بیرانوندزاده و همکاران (۱۳۹۴)، علل و پیامدهای تمرکز و رشد نامتناسب کاربری‌ها در بخش مرکزی شهری خرم‌آباد پرداختند. طبق یافته‌های تحقیق وجود کاربری‌های متعدد و نامتناسب، تراکم زیاد جمعیت، عرض کم معبر سواره‌رو و پیاده‌رو در خیابان ۱۷ شهریور موجب شده این مشکلات در سال‌های اخیر رو به گسترش باشد، همچنین یافته‌های حاصل از مدل سوات نشان می‌دهد که بخش مرکزی دارای ۸ نقطه قوت و فرصت اصلی به‌عنوان مزیت‌ها و ۱۰ نقطه ضعف و تهدید اساسی به‌عنوان محدودیت‌ها و مشکلات پیش روی بافت مرکزی شهر خرم‌آباد می‌باشد.

جدول ۱- الف. بررسی تطبیقی پروژه‌های مرمت شهری در کشورهای توسعه‌یافته

مهم‌ترین اهداف		پروژه
فرهنگی- مذهبی	اجتماعی	
احداث مکان‌های فرهنگی و هنری برگزاری همایش‌های مختلف کلیسای جامع براتفورد با برنامه رستیتال تابستانی	ترغیب کسب‌وکار خلاق که در منطقه برقرار شود و رشد کند و فعالیت‌های فرهنگی و طراحی را در منطقه ارتقاء بخشد. کار تنگاتنگ با مردم محلی برای تضمین کارآمد بودن و مطابق نیاز بودن ابتکار عمل آن‌ها	
جذب گردشگری	ایجاد روح وحدت در میان جواهرسازان رونق جواهرفروشی به‌صورت صنف فعال محافظت و تقویت کیفیت‌های طبیعی، معماری، تاریخی	
توسعه گردشگری	مشارکت عظیم اقشار اجتماعی و متصدیان حضور مردم به‌عنوان عاملی برای ایجاد محیطی زنده دادن جانی تازه به خیابان‌های محله	
احساسی از پیوستگی به سنت‌ها و تاریخ محله	افزایش توان اجتماعی منطقه در ارتباط با کل شهر	

جدول ۱-ب. بررسی تطبیقی پروژه‌های مرمت شهری در کشورهای توسعه‌یافته

تقویت ارزش‌های فرهنگی و بومی که لازمه گسترش صنعت جهانگردی است.	تقویت حیات اجتماعی قدیم شهر		شهر یورک: حفاظت، تعمیر و نگهداری از بافت و عناصر متشکله آن
تقویت ارزش‌های فرهنگی و بومی که لازمه گسترش صنعت جهانگردی است.	تداوم زندگی در بافت		حفاظت و بهسازی شهری،
فرهنگ به‌عنوان مکانیسم احیاء شهر جلوگیری از ساده‌انگاری فرهنگ	تغییر تصویر زوال و تباهی محله توجه به حوزه مشارکت عمومی طرح عمل اجتماعی ضروری		تجدید حیات شهری، باریو ال راوال، بارسلون، اسپانیا

مأخذ: شایان و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۱

جدول ۲. بررسی تطبیقی پروژه‌های مرمت شهری در کشورهای در حال توسعه

مهم‌ترین اهداف		پروژه	
فرهنگی- مذهبی	اجتماعی		
توجه محلی، ملی و بین‌المللی به این ناحیه	تأکید بر ویژگی‌های تاریخی توریسم فرهنگی		حفاظت و بازآفرینی محله سبیه، رومانی
حفظ شهر تاریخی تأکید بر مجموعه‌های یادمانی	مشارکت فعال مردم محلی		بافت تاریخی قاهره
حفاظت میراث فرهنگی برای بهبود بخشی شهر	ایجاد انرژی برای توسعه و کمک به ایجاد هویت مثبت و غرور شهروندی		نین بو واقع در چین (حفاظت میراث فرهنگی برای بهبود بخشی شهری)
صیانت از هویت و میراث شهری	مشارکت اجتماعی در تصمیم‌سازی طرح مرمت مردمی (غیررسمی) بازآفرینی اجتماعی به منظور بهبود شرایط و استانداردهای زندگی		ر تاریخی اورشلیم (باز زنده‌سازی به منظور ایفا)
توسعه توریسم فرهنگی	توسعه ساختارهای اجتماعی مرکز شهر		زندگی جدید در مرکز شهر تونس
رونق صنعت توریسم	توجه به دگرگونی‌های سریع اجتماعی شهری		باز زنده‌سازی هونزا و بالتیستان، سرحدات شمال پاکستان

مأخذ: شایان و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۲

جدول ۳. بررسی تطبیقی پروژه‌های مرمت شهری در تجربه‌های ایرانی

مهم‌ترین اهداف		پروژه
فرهنگی- مذهبی	اجتماعی	
هماهنگی و هم‌پیوندی عناصر کالبدی بارزش‌های فرهنگی و مذهبی در پیوند با شأن حرم مطهر	تجهیز هسته اصلی مرکز شهر مشهد ایجاد علاقه‌مندی در مردم جهت همراهی با تحولات حفظ پیوندهای ذهنی با بافت تاریخی مشارکت مردمی	مشهد- طرح بهسازی و نوسازی پیرامون حرم مطهر امام رضا
حفظ پیوند با گذشته احیای نقش تاریخی بافت در شهر	ارتقای کیفیت زندگی و گسترش حیات مدنی بافت قدیم اصلاح ساختار فرهنگی و اجتماعی استفاده بهینه از ظرفیت‌های توسعه شهری	کرمانشاه- طرح بهسازی و نوسازی محله فیض‌آباد
حفظ اینبه بارزش مذهبی بافت	حفظ و احیای ارزش‌های موجود افزایش تراکم جمعیت بافت حفظ ارزش اجتماعی مسکن به‌روز کردن زندگی در بافت	سمنان- طرح حفظ، احیا و بهسازی محلات اسفنجان و ناسار
تغییر و ارتقای رفتار فرهنگی مردم محله	افزایش امنیت اجتماعی خروج معنادان از محل بازگرداندن ساکنین بومی جذب توریست	شیراز، احیاء و بازسازی محور سنگ سیاه
ارتنقای فرهنگ شهرنشینی شهروندان غنی کردن کیفیت فرهنگ شهر	آماده‌سازی شرایط برای جلب گردشگر	مرمت شهری و احیای فرهنگی بخش تاریخی تهران
ایجاد قطب آموزشی- فرهنگی- پذیرایی در محله	حفظ ارزش‌های ماندگار در محله بازگرداندن هویت اجتماعی محله	مرمت شهری در محورهای فرهنگی- تاریخی اصفهان، جلفا
بیان سابقه حیات تاریخی شهر	ایجاد یک کانون فعال شهری رونق فعالیت‌های شهری هم‌شان با محیط حفظ و بازیابی هویت اصیل شهر	طرح بهسازی و ساماندهی اراضی شرق بازار ارومیه

مأخذ: شایان و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۳

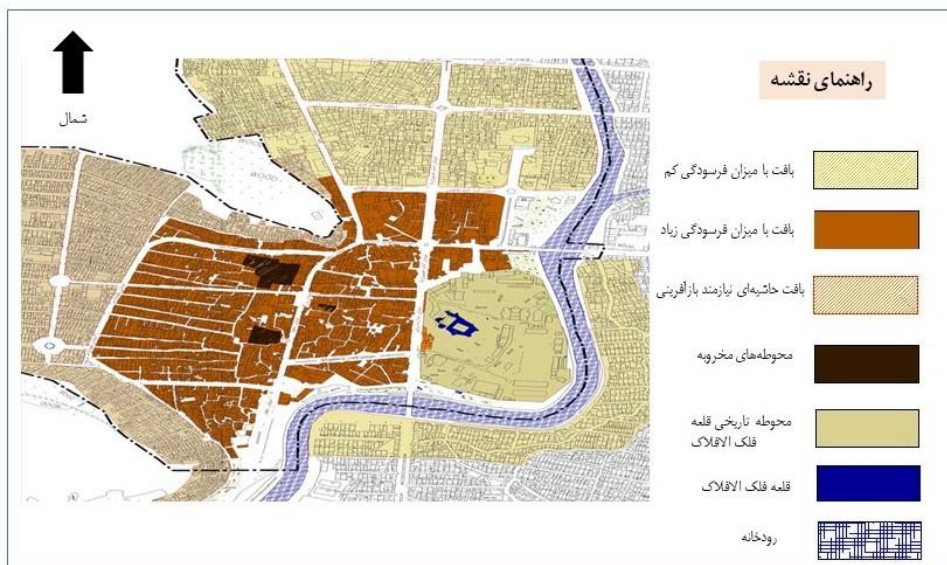
روش انجام پژوهش

روش تحقیق این پژوهش توصیفی- تحلیلی بوده و نوع تحقیق کاربردی است. براساس داده‌ها و اطلاعات حاصله از مطالعه منابع کتابخانه‌ای و اسناد و نوشته‌های مربوطه و بررسی‌های میدانی سعی گردیده با استفاده از روش تحلیلی، داده‌ها و اطلاعات گردآوری شده، بررسی توصیفی و تحلیل شده است و در نهایت، پس از بررسی نقاط ضعف و قوت و تهدیدها و فرصت‌ها، برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرا برای بازآفرینی شهری در بافت فرسوده خرم‌آباد ارائه می‌گردد.

محدوده مورد مطالعه

دره خرم‌آباد در طول ۴۸ درجه و ۲۲ دقیقه و عرض جغرافیایی ۳۳ درجه و ۲۹ دقیقه، در ارتفاع ۱۱۷۱ متری از سطح دریا و در مرکز استان واقع شده است. این دره به‌عنوان یکی از قدیمی‌ترین دره‌های مسکونی تاریخ جهان شناخته شده است که کشف بقایای آثار سکونت قبل از تاریخ در غارهای آهکی سفیدکوه در غرب دره سابقه سکونت را به هزاره‌های قبل از تاریخ نیز کشانده است. سابقه تحولات منطقه شهری خرم‌آباد نشان می‌دهد که این شهر مانند دیگر شهرهای قدیمی ایران، مراحل تکاملی متفاوتی را در عمر تاریخی

خود سپری کرده است. بافت کهن و تاریخی شهر خرم‌آباد زمانی دستخوش تغییرات جدید شد که اولین خیابان‌های جدید به‌منظور تأمین عبور سواره، پهنه کالبد شهر را در اوایل قرن حاضر درنوردید و به دنبال آن بافت تاریخی در جوار فضاها و بناهای جدید شهری دگرگون شد. به‌جرت می‌توان گفت این بافت تا آخر قرن گذشته تنها عنصر تشکیل دهنده کالبد شهر بوده است. بافت تاریخی بر اساس ارتباطات غیر موتوری و پیاده شکل گرفته بود. رشد و توسعه بافت تاریخی شهر به‌صورت تدریجی بوده و امکانات و خدمات شهری متناسب با نیاز ساکنان آن هماهنگ و متوازن و تدریجی تأمین می‌شد به این ترتیب بین کاربری مسکونی و غیر مسکونی ارتباط منطقی برقرار بود. این روند در مقابل جریان شتابنده شهرسازی معاصر قرار داشت و نتوانست سرعت تغییرات جدید را تحمل کند (مهندسان مشاور آباد بوم قشم، ۱۳۸۴). از این‌رو بافت تاریخی به‌مرور کارکرد قدیمی خود را از دست داده و دچار فرسودگی گردید. این بافت‌ها، بافت‌هایی آسیب‌پذیر هستند که به دلیل فرسودگی کالبدی، برخورداری نامناسب از دسترسی سواره، تأسیسات خدماتی و وجود زیرساخت‌های شهری آسیب‌پذیر، ارزش محیطی و اقتصادی پایینی داشته و عواملی همچون ساختار صنعتی و قیمت مسکن و زمین، توقف سرمایه‌گذاری در فضاهای عمومی بافت و افزایش بیکاری سبب بروز این بحران شده است. بافت فرسوده شهر خرم‌آباد در مرکز ثقل هندسی ساختار کالبدی و سازمان فضایی کنونی شهر خرم‌آباد واقع است. این محدوده اگرچه از نظر وسعت کمتر از ۵٪ سطح شهر را تشکیل می‌دهد (وسعت مطالعاتی محدوده بافت حدود ۱۵۰ هکتار و وسعت محدوده بافت قدیم حدود ۸۰ هکتار و وسعت شهر امروز قریب به ۳۰۰۰ هکتار است). اما کماکان مرکزیت خدماتی، اداری، فرهنگی شهر امروز نیز محسوب می‌شود. محدوده جغرافیایی مطالعات حاضر از سمت شرق به رودخانه و از سمت غرب به کوه و ارتفاعات و از سمت شمال به خیابان خیام و از سمت جنوب به رودخانه و محله گل‌سفید محدود شده است. درون این محدوده علاوه بر بافت تاریخی (با توجه به تعاریف پیشین) به بافت فرسوده و قدیمی و همچنین بافت نوساز متأثر از نظام شهرسازی مدرن برخورد می‌نماییم، حدودی کلی هر یک از این بافت‌ها به ترتیبی که در شکل ۱، ارائه شده قابل تشخیص است.

شکل ۱. محدوده مورد مطالعه

مأخذ: مهندسان مشاور آباد بوم قشم، ۱۳۸۴

یافته‌ها

بررسی وضعیت اجتماعی و فرهنگی بافت‌های فرسوده خرم‌آباد و تأثیر آن بر زیست‌پذیری این بافت‌ها
 بزرگ‌ترین مخاطراتی که در مورد اغلب بافت‌های فرسوده و مرکزی شهرهای با سابقه کهن، قابل تشخیص است کاهش زیست‌پذیری آن‌ها به علت بروز تغییرات ناخواسته و مستمر در ترکیب اجتماعی ساکنان این بافت‌ها به علت خروج ساکنان بومی، افزایش مهاجرت، کاهش سابقه سکونت در بافت (سکونت ناپایدار ترمینالی)، افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی، ایجاد بحران‌های امنیتی، افزایش فاصله طبقاتی، شکل‌گیری معضلات اجتماعی، ایجاد بحران‌های امنیتی است. این فرآیند در غالب بافت‌های سکونتی قابل‌ردیابی است و آن‌گونه که از ویژگی‌های عمومی بافت و قرائن موجود و عینی بر می‌آید. هم‌جواری بافت‌های ناهمگن و ناهمگون حاشیه‌ای نظیر

گل‌سفید در جبهه جنوبی بافت و ساکنان مستقر در شیب تند تپه پاسنگر در جبهه شمالی بافت و مجاور محله پشت بازار، به صورت یک اهرم فشار برای ترک ساکنان اولیه بافت از محدوده دیرینه سکونت‌شان عمل کرده است. وجود بخش وسیعی از فضاهای مخروبه در محله پشت بازار و حوزه غربی کاروانسرای سید رضا مؤید این مطلب است. در بررسی‌های کلی خصوصیات جمعیتی محدوده مطالعات، نکاتی به شرح زیر قابل دسته‌بندی و ذکر است:

تراکم جمعیتی محدوده بافت در مقایسه با وضعیت تراکمی بسیاری از نقاط جمعیتی شهر از وضعیت نگران‌کننده و نامطلوبی برخوردار نیست اما نسبت به ظرفیت‌های خدماتی ارائه شده به ساکنان، از کمبودها و نقایصی حکایت می‌کند که در بطن خود، معضلات دیگری را به لحاظ سکونت‌ی پرورش خواهد داد. حدود تراکم جمعیتی محدوده مطالعاتی بافت تاریخی با فرض جمعیت ساکن قریب به ۴۰۰۰۰ نفر در سطحی معادل ۱۵۰ هکتار، ۲۶۷ نفر در هکتار است.

بررسی وضعیت اقتصادی بافت‌های فرسوده خرم‌آباد و تأثیر آن بر زیست‌پذیری این بافت‌ها

نتایج بررسی‌های کلی اقتصادی بافت‌های فرسوده خرم‌آباد بیان‌گر آن است که شرایط اقتصادی این مناطق وضعیت مطلوبی ندارد و تأثیر منفی بر زیست‌پذیری این مناطق دارد. در ادامه برخی از این موارد ارائه می‌شود:

- پایین بودن میزان درآمد ساکنین این مناطق.
- قیمت اراضی و املاک واقع در بافت فرسوده در شرایط فعلی پایین‌تر از قیمت آن در مقایسه با سایر نقاط شهر می‌باشد.
- با توجه به فرسوده بودن ابنیه موجود در بافت تاریخی در محاسبه قیمت ملک سهم عمده ارزش متعلق به عرصه است و درصد بسیار کم و در بعضی موارد هیچ سهمی به اعیانی تعلق نمی‌گیرد.
- فقدان دسترسی مناسب سواره و همچنین عدم تأمین و یا تکافوی خدمات عمومی و زیرساخت‌های مناسب شهری در پایین بودن قیمت زمین و مسکن بافت تاریخی تأثیر مستقیم دارد.
- جابجایی‌های جمعیتی و اسکان اقشار کم درآمد و وجود بافت اجتماعی تشکیل یافته از ساکنان با منشاء روستایی و ضریب تصرف مسکن به صورت استیجاری در پایین بودن قیمت ملک در بافت قدیمی شهر مؤثر است.
- مراکز اصلی اقتصادی شهر قدیم، علیرغم فرسودگی کالبدی و زیربنایی، کماکان در مقیاس شهر و فراتر نیز خدمات‌دهی می‌کنند. بازار قدیم هنوز هم محل دادوستد و مراجعه غالب شهروندان خرم‌آباد و ساکنان روستاهای پیرامون بوده و مرکز خدمات‌رسانی به منطقه محسوب می‌شود.
- استقرار دست‌فروشان در محدوده بازار قدیم به خصوص راسته بروجردی‌ها و میدان بزرگ (گپ) و پشت بازار، اگر چه فی‌نفسه نشان دهنده فعالیت و رونق خرده‌فروشی است و لیکن آشفته‌گی‌های بصری و رفتاری ناشی از این نوع فعالیت و آلودگی‌های محیطی که بر حسب عدم مراقبت و نظارت کامل ایجاد می‌شود، ارزش‌های اقتصادی بافت را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد.
- حجم اندک سرمایه‌گذاری‌های عمرانی انجام شده در سطح بافت تاریخی از سوی حوزه‌های مختلف مدیریت توسعه شهری و به تبع آن، عدم انگیزش بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در بافت، مانع از این شده است که بافت تاریخی به موقعیت‌های اقتصادی مطلوبی دست بیاید.

ابعاد مدیریتی، ساختاری و اجرایی و تأثیر آن بر زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده خرم‌آباد

به دلیل ناکارآمدی مدیریتی و سازمانی، ناکارآمدی طرح‌ها، برنامه‌ها، شیوه‌ها و روش‌های اجرایی و نیز ضعف همکاری نهادها، مخاطرات و آسیب‌های بافت‌های فرسوده خرم‌آباد در زمینه‌های مدیریت مداخله موجب کاهش زیست‌پذیری این مناطق شده است. دلیل اصلی این امر، وجود دستگاه‌های موازی با شرح وظایف مختلف است که در اینجا می‌توان به سازمان مسکن و شهرسازی استان لرستان، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان و سازمان نوسازی و بهسازی خرم‌آباد اشاره کرد که هرکدام در مسیری که خود طراحی و ترسیم کرده‌اند با مقوله واحدی که بافت مرکزی شهر است با عناوین متفاوت برخورد کرده و متصدی تولید اسنادی هستند که می‌تواند تداخل و تراحم و یا بی‌اثر شدن حرکت‌های موازی را به دنبال داشته باشد (مهندسان مشاور آباد بوم‌قشم، ۱۳۸۳: ۷۸ و ۸۵).

بررسی کلی وضعیت کالبدی و فنی بافت از لحاظ کیفیت بناها، جنس مصالح و میزان فرسودگی و تأثیر آن بر میزان زیست‌پذیری بافت

در بررسی‌های کلی میدانی به عمل آمده از بافت‌های فرسوده شهر مشاهده شده است که ناپایداری کالبدی، ریزدانی، دسترسی نامناسب، کمبود خدمات محله‌ای، ناکارآمدی زیرساخت‌ها و کمبود خدمات و تأسیسات شهری زیربنایی و روبنایی، آسیب‌پذیر بودن در

برابر سوانح و بلایای طبیعی از مهم‌ترین مواردی هستند که باعث کاهش زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شده‌اند. اغلب ابنیه مسکونی واقع در بافت قدیم در جبهه اصلی به‌صورت دو طبقه ساخته شده و اتاق‌های معروف به پنج‌دردی یا سه‌دردی و ایوان داشته‌اند. در اغلب واحدها بخشی از جبهه‌های فرعی (شرق و غرب) اختصاص به فضاهای خدماتی مانند انبار داشته است و لیکن به دلیل تغییر الگوهای سکونت و نیازهای جدید زندگی شهری در بیش‌تر موارد دچار فرسودگی‌های زیاد شده‌اند. بررسی‌های میدانی و برداشت کلی کیفیت ابنیه و فضاهای شهری موجود در بافت نشان دهنده آن است که میزان فرسودگی در درون محلات و بلوک‌های شهری بسیار زیاد هست (مهندسان مشاور آباد بوم قشم، ۱۳۸۳: ۳۹).

همان‌گونه که در نقشه مربوط به انواع بافت‌ها و میزان فرسودگی‌ها ملاحظه می‌شود، بخش‌هایی از بافت که از حیث کیفیت ابنیه و دوام مصالح و پایداری ساختمانی دچار فرسودگی و تخریب کلی یا جزئی بوده و موجب ایجاد محوطه‌هایی متروکه یا مخروبه در درون بافت شده‌اند، به‌گونه‌ای است که در طبقه‌بندی و گونه‌شناسی وضعیت کیفی بافت، وزن اصلی را به سمت بافت‌های فرسوده سوق می‌دهد.

مطالعه شبکه ارتباطی بافت فرسوده شهر خرم‌آباد (پیاده و سواره) از نظر عملکرد، سلسله‌مراتب و مشخصات هندسی و تأثیر آن بر میزان زیست‌پذیری بافت

شهر خرم‌آباد با توجه به نحوه شکل‌گیری تاریخی آن دارای شبکه ارتباطی خاصی گشته است که بر اساس دو محور اصلی خیابان شریعی (جاده قدیم بروجرد- اندیمشک) و خیابان امام خمینی شکل گرفته است. علاوه بر این گسترش جدید شهر در سمت شمال، محور جدیدی به نام خیابان انقلاب را در شبکه ایجاد کرده است. سه محور فوق، ساختار شبکه ارتباطی خرم‌آباد را می‌سازد و از آنجا که بین آن‌ها هیچ‌گونه ارتباط صحیح و کافی وجود ندارد، معابر شهر و در نتیجه کل شبکه ارتباطی شهر خرم‌آباد از نظر توزیع و درجه‌بندی دچار نوعی آشفتگی محسوس است.

در بافت قدیمی شهر، دسترسی‌های محلی و کوچه‌ها غالباً پر پیچ‌وخم و کم عرض هستند. بافت‌های فرسوده که اکثراً بدون طرح قبلی ایجاد شده‌اند، عمدتاً از ساختاری نامنظم برخوردارند و دسترسی‌های موجود در آن‌ها اغلب پیاده است به‌گونه‌ای که اکثر معابر آن بن‌بست یا با عرض کمتر از ۶ متر بوده و ضریب نفوذپذیری در آن‌ها کمتر از ۳۰٪ است. متوسط مساحت عرصه ابنیه واقع شده در این بافت‌ها عمدتاً کمتر از ۲۰۰ مترمربع است. در این قسمت از شهر، شبکه‌ها تابع شیب دامنه کوه‌ها و مسیر رودخانه می‌باشند. در قسمت‌های جدید گسترش یافته شمال شهر، شبکه معابر دارای شکل منظم شطرنجی است و سرانجام محلاتی از شهر نیز دارای بافت روستایی می‌باشند. پوشش خیابان‌های اصلی عمدتاً آسفالت باکیفیت خوب هست؛ اما دسترسی‌های محلی و کوچه‌های بافت قدیم دارای پوشش مناسبی نیستند. عرض کم پیاده‌روها به‌خصوص در محدوده خیابان‌های مرکزی شهر بزرگ‌ترین نقص در شبکه معابر پیاده است.

ابعاد تجربی و زیباشناختی و نقش آن‌ها در زیست‌پذیری بافت فرسوده خرم‌آباد

فرسودگی در تصویر ذهنی محصول تلقی و برداشت ذهن بنا یا گستره است. در گذر زمان با ایجاد تحول در محیط انسانی، اجتماعی، اقتصادی یا طبیعی، بافت بدون تغییر تاریخی در مردم امروز تناسب خود را با نیازهایی که در خدمت آن است از دست می‌دهد. این برداشت یک دآوری ارزشی بوده و ممکن است در واقعیت فاقد جوهره واقعی باشد فاقد هویت شدن بافت، عدم ایجاد حس تعلق به فضا، فقدان ادراکات لمس ناشدنی در بافت، عدم ارضای حس زیباشناختی انسان، نبود سرزندگی در بافت فرسوده حول بعد تجربی و زیباشناختی قابل بررسی هستند (زینل زاده، و جاهد قدمی، ۱۳۹۵: ۶۴). پس از بررسی‌های میدانی مشخص شد که عوامل ذکر شده موجب کاهش زیست‌پذیری بافت فرسوده خرم‌آباد از بعد زیبایی‌شناسی شده‌اند.

ابعاد سیاسی، قانونی و حقوقی و تأثیر آن‌ها بر زیست‌پذیری بافت فرسوده خرم‌آباد

پس از بررسی‌های میدانی که صورت گرفت، مشخص شد عواملی مانند مشکلات ثبتی نظیر مشاعی، وراثتی و فاقد سند بودن برخی املاک، موانع حقوقی نظیر توقف و بازداشت و دارای پرونده قضایی بودن برخی املاک، موانع اداری: نداشتن پایان کار، احداث غیر مجاز و ... موجب کاهش زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده خرم‌آباد شده‌اند.

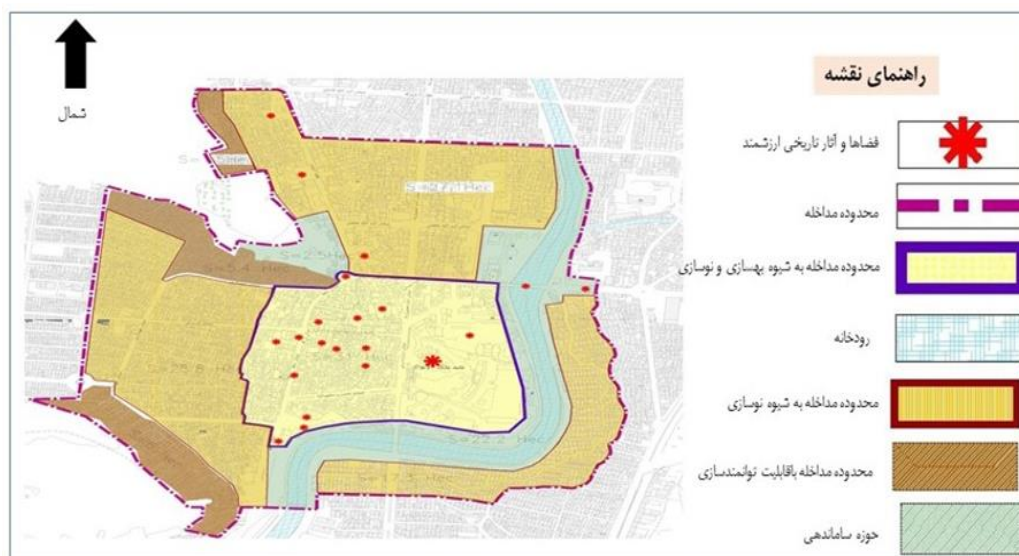
ابعاد زیست‌محیطی و تأثیر آن بر زیست‌پذیری بافت فرسوده خرم‌آباد

پس از بررسی‌های میدانی به عمل آمده مشخص شد ساکنین این بافت‌ها از انواع آلودگی‌های آب و هوایی، صوتی و بصری و نیز کمبود پوشش گیاهی و عناصر طبیعی رنج می‌برند و این عوامل باعث شده‌اند که شرایط زیست‌پذیری این بافت‌ها به حداقل ممکن برسند.

تبیین راهکارهای دخالت در بافت فرسوده شهر خرم‌آباد برای بازآفرینی بافت فرسوده و ساماندهی آن

بافت‌های فرسوده شهر خرم‌آباد که در مرکز آن واقع شده‌اند، به‌عنوان هسته اولیه شهر این توانایی را دارند که از یک طرف به ارتقاء نقش و جایگاه خرم‌آباد در سطوح مختلف عملکردی، شهری و منطقه‌ای کمک کند و از دیگر سو زمینه‌ساز تحقق توسعه پایدار شهری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی باشد؛ اما در عمل به‌عنوان مهم‌ترین عنصر شهری با مشکلات و موانع ساختاری و عملکردی خاصی در عرصه‌های کاربری زمین، کالبدی (فرسودگی بافت تاریخی)، گردشگری (کمبود امکانات و تسهیلات گردشگری)، اجتماعی و اقتصادی، ترافیکی و زیست‌محیطی مواجه است که لزوم برنامه‌ریزی موضوعی و موضعی در چارچوب برنامه‌ریزی راهبردی توسعه و ساماندهی بخش مرکزی شهر خرم‌آباد ضروری است. این بخش از شهر با پدیده افزایش جمعیت ناشی از مهاجرت و افزایش تراکم کاربری‌ها با مشکلات همچون تمرکز و رشد نامتناسب کاربری‌های اقتصادی، اداری-خدماتی، اجتماعی، حمل‌ونقل و کالبدی-فضایی روبه‌رو است. تداوم این روند نامشخص و عدم ساماندهی در بخش مرکزی و به‌صورت یک بحران شهری موجب تغییر و تحولات کالبدی و عملکردی این بخش از شهر می‌شود. بر این اساس در جهت ارائه راهکارهای متناسب به‌منظور ساماندهی فضایی-کالبدی و کارکردی و همچنین ایجاد تعادل و سازگاری در تخصیص کاربری‌های بخش مرکزی شهر خرم‌آباد در جهت ایجاد محیط مناسب شهری بررسی و ساماندهی بخش مرکزی شهر باهدف کاربردی ضروری به نظر می‌رسد. هماهنگی چهره کالبدی بخش مرکزی شهر با سرانه‌های مطلوب و توزیع مناسب فضایی سرانه‌ها، خدمات عمومی، تأسیسات و تجهیزات شهری و جمعیت، کمبودهای قبلی را جبران و نیازهای آینده رشد و تحول شهر خرم‌آباد را برآورده می‌سازد که این امر هم از نظر انتخاب کاربری‌ها-فعالیت‌ها و فضاها-مکان‌ها و هم از نظر معیارها و ضوابط شهری در توسعه فضایی شهر اهمیت زیادی دارد. ساماندهی بخش مرکزی شهر خرم‌آباد باهدف کاربرد بهینه مکان‌ها، کارکردها و فعالیت‌ها در این محدوده می‌باشد که با دخالتی اصولی، منطقی و آگاهانه برای سازماندهی رابطه بین انسان، فعالیت و فضا در جهت توسعه پایدار شهری می‌باشد (بیرانوند زاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۹).

هرگونه مداخله‌ای که تاکنون در محدوده بافت کهن و تاریخی شهر خرم‌آباد صورت گرفته، منحصراً کالبدی بوده و جدای از هر برنامه و طرح جامع انجام گرفته است. در حالی که دخالت در بافت بایستی همه جانبه و از دیدگاه‌های گوناگون (اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی - کالبدی) انجام گردد. روند دخالت‌های خودانگیخته معاصر در توسعه و تحول شهر خرم‌آباد، عمدتاً از پیش‌اندیشیده نبوده و محتوایی موردی که منحصراً کالبدی و کوچک مقیاس است، داشته‌اند. بررسی‌های انجام شده در مطالعات و مشاهدات کالبدی و غیر کالبدی، در محدوده بافت، مجموعه‌ای از نارسایی‌ها و تنگناها که عامل ترمز اصلاحات محسوب می‌شوند و نیز توان و قابلیت‌های بالقوه و موجود که به فراموشی سپرده شده، شناسایی و معرفی نموده است. بر این اساس جهت‌گیری کلی دخالت‌اندیشیده در بافت کهن و تاریخی شهر خرم‌آباد عبارت خواهد بود از پرداختن به ساماندهی‌های شهری و مرتفع ساختن ضعف‌های موجود برای برقرار ساختن حیات مدنی و حصول به توسعه منطقی و نیز به بالفعل درآمدن آن دسته از قابلیت‌هایی که تاکنون مسکوت مانده‌اند. چنین دخالتی ایجاد ارزش‌های گوناگون و متنوع را با رویکرد تولید ارزش افزوده بیش‌تر مدنظر خواهد داشت (شکل ۲).

شکل ۲. حوزه‌ها و محدوده‌های مداخله در بافت فرسوده خرم‌آباد

مأخذ: مهندسان مشاور آباد بوم‌قشم، ۱۳۸۴

با توجه به نقشه حوزه‌ها و محدوده‌های مداخله در بافت فرسوده خرم‌آباد، می‌توان چهار شیوه مداخله در بافت که مبتنی بر شناسایی‌های انجام شده و تحلیل فرسودگی‌هاست معرفی کرد.

محدوده بافت تاریخی با رویکرد مداخله به شیوه بهسازی و نوسازی

در این محدوده که بخش تاریخی و هسته اولیه بافت شهر را شامل می‌شود، ویژگی‌های زیر را می‌توان برشمرد:

- مکان استقرار بیش‌ترین تعداد آثار ثبت‌شده و باارزش معماری، شهرسازی و میراث ملی مانند قلعه فلک الافلاک.
- محل مرکز تاریخی و تجاری شهر (خدمات مرکز شهری).
- حداکثر انطباق بر حریم حفاظتی قلعه فلک الافلاک.
- وجود بیش‌ترین میزان فرسودگی کالبدی.
- راه‌های دسترسی فاقد مطلوبیت به لحاظ عرض، کیفیت و جنس پوشش کف.
- وجود ابنیه قدیمی و فرسوده (مخروبه یا متروکه).

مساحت این محدوده قریب به ۳۱ هکتار است و انواع فرصت‌های مداخله به شیوه مرمت و بهسازی، حفاظت، ساماندهی و نوسازی را با توجه به وجود آثار تاریخی و عناصر مخروبه و یا متروکه درون خود مهیا کرده است. تنوع شیوه‌های مداخله در این بخش، منجر به تعریف ریز پروژه‌های بیش‌تری با گرایش‌های مختلف در درون بلوک‌های شهری شده است (مهندسان مشاور آباد بوم قشم، ۱۳۸۴: ۱۸).

محدوده مداخله به شیوه نوسازی

ویژگی‌های عمومی این محدوده عبارت است از:

- وجود ابنیه با قدمت متوسط ۴۰ سال (واحدهای به‌اصطلاح کلنگی باقابلیت نوسازی) در کنار واحدهای نوسازتر.
- شبکه راه‌های با عرض تا حدودی مناسب برای تردد سواره به‌استثنای بلوک‌های شهری فرسوده‌تری که امکان دسترسی سهل و مناسب سواره را ندارند (مانند بلوک باغ فیض - درب دلاکان - باج‌گیران و ...).
- استقرار در حاشیه بافت مرکزی و تاریخی این محدوده قریب به ۷۰/۲ هکتار وسعت دارد و انواع فرصت‌های مداخله به شیوه مرمت و بهسازی، حفاظت، ساماندهی و نوسازی را با توجه به وجود آثار تاریخی و همچنین عناصر مخروبه درون خود مهیا کرده است.
- انواع فرصت‌های شناسایی شده در بافت به تفکیک انواع گونه‌های متمایز نوسازی و ساماندهی به ترتیب ذیل ارائه شده است. این فرصت‌ها عبارتند از:
- محدوده نوسازی متمرکز به وسعت تقریبی ۲۷/۱ هکتار که از طریق تهیه طرح تجمیع و نوسازی یکپارچه بافت، توسط نهاد عمومی و یا بخش خصوصی قابل مداخله است.
- محدوده ساماندهی به وسعت تقریبی ۲۴/۲ هکتار که علاوه بر سایت ساحلی لبه رودخانه، سایت سمت غرب عمارت میرملاس را باهدف ایجاد تفرجگاه صخره‌ای پاسنجر شامل می‌شود.
- محدوده ساماندهی و بهسازی به مساحت تقریبی ۱۸/۲ هکتار که با رویکرد بهسازی در کنار سیاست ساماندهی، قابل مداخله است.
- محدوده ساماندهی و نوسازی به وسعت قریب به ۶/۷ هکتار در بخش‌هایی که ارزش‌های کالبدی چشمگیری وجود ندارد.
- محدوده نوسازی تدریجی به وسعت تقریبی ۳۱/۴ هکتار که در درجه اول در قالب مداخلات موردی ساکنانی که تقاضای نوسازی و احداث بنا دارند، قابل مداخله است.
- محدوده ساماندهی و توانمندسازی به وسعت تقریبی ۱۲/۹ هکتار که حوزه‌های دارای بافت حاشیه‌نشین را شامل می‌شود و از طریق ستاد استانی اسکان غیررسمی و با حمایت و نظارت نهادهای عضو ستاد قابل مداخله است (مهندسان مشاور آباد بوم قشم، ۱۳۸۴: ۲۱).

محدوده اسکان غیررسمی و بافت حاشیه‌نشینی با رویکرد مداخله به شیوه توانمندسازی

- عدم سازمان‌دهی مناسب فضایی و کالبدی (شکل‌گیری به‌صورت خودجوش، بی‌برنامه و بی‌ضابطه).
- وجود بافت اجتماعی مسئله‌دار و مأمّن افراد و گروه‌های بزهکار، محل بروز بزهکاری‌ها و آسیب‌های اجتماعی.
- وجود بیکاری و اعتیاد و فقر.
- سکونتگاه خودرو، کنترل نشده و در معرض آسیب‌های محیطی و سوانح طبیعی مانند ریزش کوه، رانش، سیل و ...
- محل بروز بزهکاری‌ها و آسیب‌های اجتماعی.
- فقدان زیرساخت‌ها و خدمات عمومی و مورد نیاز شهری.

- فقدان نظام تردد و دسترسی مناسب به‌ویژه به‌صورت سواره به دلیل استقرار در اراضی با شیب تند. این محدوده شامل حوزه‌های پرشیب گل‌سفید، پاسنگر و غرب گرداب سنگی است و بالغ بر ۱۲/۹ هکتار وسعت دارد و فرصت شهرسازی مشارکتی را برای خرم‌آباد مهیا ساخته است و از طریق تشکیل ستاد ساماندهی اسکان غیررسمی (و با استفاده از ظرفیت‌های سند ملی توانمندسازی) و بهره‌گیری از تجارب وزارت مسکن و شهرسازی در این زمینه، قابل پیگیری است (مهندسان مشاور آباد بوم قشم، ۱۳۸۴: ۲۳).

محدوده ساحلی رودخانه با رویکرد مداخله به شیوه ساماندهی

ویژگی‌های عمومی این محدوده عبارت است از:

- حضور رودخانه به‌عنوان عنصر قدرتمند طبیعی.
 - وجود پل تاریخی گپ (پل صفوی).
 - هم‌جواری با مجموعه قلعه فلک الافلاک.
 - خاطره دروازه تاریخی گپ (که اینک چیزی از آن برجای نمانده است).
 - فرصت ایجاد سایت گردشگری با محتوای تفرجگاه ساحلی و پارک خطی.
- وسعت این محدوده بالغ بر ۲۲/۲ هکتار است و با توجه ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های شناخته‌شده، امکانات تعریف پروژه‌های با ماهیت گردشگری و تفرجگاهی را مهیا می‌نماید. وسیع‌ترین بخش از بافت تاریخی که در این تعریف می‌گنجد محدوده قلعه و محور رودخانه، از پل گپ تا پل حاجی است و به لحاظ اهمیت و قدرت انتشار فعالیت، دارای ابعادی فرامحلی است (مهندسان مشاور آباد بوم قشم، ۱۳۸۴: ۲۴).

برنامه‌های راهبردی بوم‌گرا برای بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهر خرم‌آباد

راهبردهای کلی مداخله در محدوده حفاظتی - مرمتی و بهسازی

در این محدوده با توجه به وجود خانه‌های تاریخی واجد ارزش و واحدهای مسکونی با قدمت نسبی و قابلیت مرمت و حفاظت، مداخله در حد حفاظت و مرمت بوده که پس از آن می‌تواند به کاربری‌های فرهنگی، خدماتی اختصاص یابد یا کاربری آن‌ها محفوظ بماند. مضافاً ساماندهی و هدایت بهسازی و نوسازی مردمی هدف اساسی مداخله در این محدوده هست.

- مرمت و حفاظت ابنیه تاریخی مطابق مقررات و ضوابط میراث فرهنگی.
- حداقل مداخله شهرسازی و مداخله نسبی و کنترل‌شده معماری - ساختمانی
- تثبیت عملکرد و جایگزینی عملکردهای متناسب
- ایجاد شبکه پیوسته فضاهای عمومی و تعریف و تنظیم رابطه توده و فضای شهری
- تخریب واحدهای مسکونی فرسوده در شهر قدیم، بازسازی و بازآفرینی فضائی - کالبدی مناطق فرسوده
- حفظ سیما، چهره و پیکره باارزش و تاریخی شهر برای ارتقاء کیفیت و هویت مناظر شهری
- احداث ساخت‌وسازهای جدید به‌طور مشروط و در تباین و ترکیب با فضاهای کهن
- بازآفرینی کالبدی در صورت تخریب فضاهای باارزش قدیمی و پر کردن فضاهای خالی بافت
- بهسازی بر اساس ضوابط و مقررات طرح
- حفظ روحیه بافت، شکل، فرم
- حفظ قطعات و خطوط مالکیت موجود
- بازداری از بهسازی - نوسازی خود به خودی.

راهبردهای کلی مداخله در محدوده نوسازی

این محدوده لبه‌های خارجی و داخلی محدوده مطالعات را تشکیل داده، علاوه بر فرسودگی کالبدی وضع موجود، دارای پتانسیل‌های اقتصادی و اجتماعی ویژه‌ای جهت نوسازی هست و می‌تواند در اولویت نوسازی قرار گیرد. این محدوده که نسبتاً در عمق بافت مسکونی محدوده مورد نظر قرار گرفته است. از نظر کالبدی فرسوده و امکان مجموعه‌سازی مسکونی در آن‌ها فراهم بوده است. ضمن آنکه با ایجاد شوک کالبدی انگیزه نوسازی و بهسازی در بافت مسکونی محدوده تقویت خواهد شد. مشارکت مردم ساکن منطقه در بازسازی این محدوده بیش‌تر قابل طرح است.

- حداکثر مداخله زمان‌بندی و اولویت شده (شهرسازی و معماری).
- امکان تملک، تسطیح و تجمیع (نفی مالکیت و خطوط موجود).
- دوباره‌سازی و نوسازی بلوک‌های شهری.
- افزایش تراکم و اعمال سیاست‌های تشویقی برای تجدید بنا و نوسازی.
- کاربری‌های معاصر و متنوع.
- تغییر نظام فعالیتی و عملکردی متناسب با نیازهای امروزی.
- عملکرد اصلی مسکونی و تأکید بر حفظ اقشار ساکن در بافت.
- تعیین الگوی و تیپولوژی مسکن متناسب با وضعیت اقتصادی - اجتماعی ساکنین بافت.

راهبردهای کلی مداخله در محدوده نوسازی تدریجی

- این محدوده که در عمق بافت مسکونی محله قرار گرفته از نظر کالبدی کاملاً فرسوده بوده اما پتانسیل ویژه‌ای در وضع موجود جهت نوسازی و بازسازی در آن‌ها وجود ندارد، هدف مداخله در این سطح انگیزش و تحریک نوسازی مردمی و حفظ تنوع و گونه‌گونی بافت در حین ساماندهی و طراحی محدوده است به نحوی که با تدارک استخوان‌بندی اصلی ابتکار نوسازی در دست مردم ساکن باشد.
- مداخله نسبی شهرسازی (اصلاح گذرها، تزریق عناصر مورد نیاز).
 - حرکت تدریجی نوسازی.
 - اعمال ضوابط و مقررات طرح در نوسازی‌ها و ساخت‌وسازهای جدید.
 - اعمال مکانیسم‌های ترغیبی - تشویقی و بازدارنده جهت هدایت نوسازی تدریجی.
 - تدوین راهنمای طراحی شهری برای تدارک آینده‌ای روشن برای گذشته.
 - تأکید بر حفظ قطعات و خطوط مالکیت موجود به‌استثنای موارد تجمیع قطعات همجوار.

راهبردهای کلی مداخله در محدوده ساماندهی و نوسازی

- در این محدوده با توجه به وجود عناصر ارزشمند طبیعی مانند رودخانه واجد ارزش و واحدهای مسکونی با قدمت نسبی و قابلیت مرمت و حفاظت، مداخله در حد حفاظت و مرمت بوده که پس از نوسازی می‌تواند به کاربری‌های فرهنگی، خدماتی اختصاص یابد یا کاربری مسکونی آن‌ها محفوظ بماند. مضافاً ساماندهی و هدایت بهسازی و نوسازی مردمی هدف اساسی مداخله در این محدوده هست.
- بهبود کیفی و کمی سیمای شهر و بازآفرینی و حفاظت دقیق از نماهای با ارزش آثار ثبت شده.
 - مرمت جزئیات شهری و تدوین مقررات به‌منظور حفظ ابنیه، مجموعه‌ها، آثار و بافت تاریخی.
 - معاصر سازی فضای داخلی بناهای کهن و مداخله مشروط در آن‌ها مبتنی بر مستندات تاریخی.
 - حفظ ساختمان‌های تاریخی و فرهنگی و تغییر کاربری آن‌ها به منظور معاصر سازی.
 - بالا بردن میزان دسترسی، گسترش شبکه‌های پیاده و تعریف حریم پیاده همراه با اولویت دادن به آن.
 - ایجاد تقاطع‌های غیر هم سطح مسیرهای سواره با محورهای تاریخی و فرهنگی.
 - تجهیز شبکه پیاده با دو عنصر آب و گیاه در حوزه تفرجگاهی رودخانه و کوه پاسنگر.
 - تعریف سلسله مراتبی شبکه‌های آلوده‌شد پیاده، کند و تند سواره و ایجاد توقفگاه‌های مورد نیاز.
 - تخریب بناهای اطراف بناهای یا دوارهای بازآفرینی عناصر، بناها و فضاها با توجه به سبک‌های بومی و موجود.
 - تعریف دستور زبان طراحی شهری برای تدارک آینده‌ای روشن برای گذشته.
 - حضور عملکردهای جدید و معاصر در بافت کهن با توجه به طرح‌های بالادست و کلان‌شهر.

تدوین راهبردهای کلی مدیریتی و اجرایی و پیش‌بینی راهکارهای مالی

- راهبردهای مدیریتی و اجرایی امر احیاء و باز زنده‌سازی بافت تاریخی و فرسوده خرم‌آباد در قالب عناوین زیر تنظیم و ارائه شده است.
- هر یک از این راهبردها به راهکارها و سیاست‌های اجرایی ویژه‌ای منتهی می‌شوند.
 - تقویت مدیریت محلی در بافت تاریخی از طریق ایجاد و تقویت نهادهای شورایی.
 - تلاش در جهت همگرایی و هماهنگی بیش‌تر نقطه نظرات و دیدگاه‌های موجود در خصوص مفهوم بهسازی، نوسازی و توسعه بافت تاریخی.

- جلب سرمایه‌گذاری بخش‌های دولتی و باززنده سازی بافت.
- اصلاح ساختار تشکیلات مدیریت شهری توسعه دستگاه‌های اطلاعات مدیریت و تمرکززدایی در ساختار آن.
- هدایت گرایش‌های بازار در جهت برنامه‌های توسعه.
- جستجوی منابع مالی جدید و تقویت منابع مالی موجود به‌عنوان پشتوانه اقدامات اجرایی در منطقه تاریخی.
- تمرکززدایی در ساختار مدیریت شهری.
- افزایش ضریب امنیت اجتماعی و افزایش نظارت اجتماعی بر بافت و فضاهای تاریخی در منطقه.
- نهادسازی مشارکتی و گسترش نهادهای مرتبط با مدیریت محلی.
- تعریف پروژه شهر سالم - محله سالم.

تدوین راهبردهای کلی در ارتباط با اصلاح ساختار کالبدی و سازمان فضایی

در ادامه شناسایی ویژگی‌های عمومی ساختار کالبدی بافت تاریخی و سازمان‌یابی فضایی آن و تحلیل نقاط قوت و ضعف و همچنین پتانسیل‌های توسعه و اصلاح، مهم‌ترین راهبردهای کلان در ارتباط با احیاء، نوسازی و باز زنده‌سازی ساختار کالبدی و سازمان فضایی بافت تاریخی خرم‌آباد به شرح زیر ارائه می‌شود:

- احیای سازمان فضایی بافت کهن از طریق برقراری ارتباط بین عناصر اصلی تشکیل دهنده ساختار.
- ایجاد فضای شهری (گره) در موقعیت‌هایی خاص و اتصال آن‌ها از طریق محورهای ارتباطی.
- تسلط حرکت پیاده در درون بافت تاریخی و تعریف سازمان فضایی خاص برای آن.
- ایجاد گذرهای جدید پیاده (پیاده راه).
- پدید آوردن میدان‌چه‌های متوالی با محتوای فضای باز عمومی (پلازا).
- تعریف لبه جداره برای محصور کردن فضاها (خیابان‌ها و میدان‌ها).
- پیش‌بینی مسیر گشت و گذار لبه رودخانه.
- استفاده از عناصر نشانه در خوانا کردن فضاهای شهری بافت کهن.
- برقراری کریدور ارتباطی جدید در کمرگاه رودخانه.
- استفاده از پتانسیل برقراری ارتباط بصری برای برقراری دید از بلوار شریعتی به هسته تاریخی.
- ایجاد مفصل ارتباطی (گره) بین حوزه‌های با عملکرد فرهنگی - تفرجگاهی و تجاری.
- تعریف ورودی مناسب و جدید برای قلعه فلک الافلاک.
- پاک‌سازی تپه پای قلعه از لوٹ عناصر و احجام الحاقی و نامتجانس.
- بازپیرایی مجموعه‌های تاریخی ثبت شده درون بافت.

تدوین راهبردهای کلی در ارتباط با اصلاح نظام دسترسی و حمل‌ونقل

نظام دسترسی‌ها و مدل ترافیکی بافت تاریخی و فرسوده خرم‌آباد یکی از نقاط ضعف و گره‌های کور این محدوده از شهر است که در شرایط کنونی به طرز بارزی موجبات نارضایتی عمومی را فراهم کرده است. از سوی دیگر، معضلات نظام تردد در محدوده بافت، بدون آنکه بر مبانی ارزشی بافت تاریخی استوار بوده باشد و صرفاً به دلیل بی‌توجهی به الزامات و تهدیدهای مخاطره آمیز و تخریب کننده، گریبان بافت را گرفته است.

مطالعات راهبردی بافت تاریخی خرم‌آباد که برای تعیین تکلیف چگونگی نگرش به بافت در همه ابعادش انجام شده است به نتایجی دست یافته است که به شرح ذیل هست:

- تغییر عملکرد پل گپ (پل صفوی) از سواره به پیاده.
- پیش‌بینی شبکه ارتباطی جایگزین در مجاورت پل صفوی برای برقراری ارتباط شرقی - غربی.
- برقراری امکان ارتباط پیاده در دو سوی رودخانه در فواصل مناسب.
- پیش‌بینی سازمان فضایی حرکت پیاده (قلمرو پیاده راه‌ها).
- برنامه‌ریزی به‌گونه‌ای که فضاهای اصلی و کانون‌های تجمع ساکنان در بافت تاریخی به‌صورت پیاده استفاده شوند.
- بهره‌برداری از سیستم حمل‌ونقل عمومی در محدوده بافت.

- آزادسازی محدوده میدان گپ (میدان بزرگ) از تردد سواره و عبوری.
- محدود کردن تردد عبوری سواره از درون بافت تاریخی.
- بهره‌برداری از سطح زیرزمین برای تأمین شبکه راه‌های اصلی سواره (استفاده از زیرگذر).
- پیش‌بینی توقف‌گاه‌های مناسب عمومی در مجاورت خیابان‌ها و معابر اصلی.
- ایجاد نظام سلسله‌مراتبی شبکه راه‌های درون بافت در پیوند با نظام دسترسی‌های شهری.
- آزادسازی محورهای مهم تاریخی بافت از تردد سواره مانند (محور پل گپ - سبزه میدان - میدان عمارت بلدیه یا میرملاس) و نیز (محور ۱۲ برجی - خیابان امام - سبزه میدان) و نیز (خیابان حافظ حدفاصل میدان گپ - میدان بلدیه - میرملاس).

راهبردهای کلی در ارتباط با اصلاح و یا تأمین تأسیسات، تجهیزات و زیرساخت‌ها

در یک رویکرد فرآیندی با مقوله احیاء و باز زنده‌سازی بافت تاریخی و فرسوده شهر خرم‌آباد، ضرورت تدوین راهبردهای مناسب در ارتباط با اصلاح و یا تأمین تأسیسات، تجهیزات و زیرساخت‌های شهری در محدوده بافت مطرح می‌شود. با توجه به فرسودگی عناصر تأسیساتی موجود در محدوده بافت به‌ویژه شبکه‌های آب‌رسانی و مسیرها و کانال‌های هدایت آب گرداب‌ها به رودخانه و سایر نقاط بافت، نیاز به برنامه‌ریزی و طراحی شبکه‌های یادشده با گرایش به سمت بازسازی و احیای ارزش‌های تاریخی آن هست.

کلیات راهبردهای مربوط به اصلاح و تعمیر و تجهیز عناصر زیرساختی بافت تاریخی به شرح زیر ارائه شده است:

- تأمین تأسیسات و زیرساخت‌های مورد نیاز شهری و روزآمد کردن آن.
- تقویت وضعیت عمومی تجهیزات شهری در محدوده بافت تاریخی.
- سازمان‌دهی سیستم جمع‌آوری آب‌های سطحی و کاهش خطرات سیل‌گیری بافت.
- ساماندهی سیستم جمع‌آوری آب‌های جاری منشعب از گرداب‌ها و بهره‌برداری صحیح از آن.
- اجرای سیستم مناسب جمع‌آوری فاضلاب و کاهش آلودگی‌های محیطی ناشی از آن.
- پیش‌بینی سیستم روشنایی در قالب یک شبکه منظم نورپردازی بافت و عناصر طبیعی، تاریخی و مصنوع درون آن.
- اتخاذ تدابیر لازم برای جلوگیری از آلودگی آب رودخانه.
- پیش‌بینی سایت گردشگری و تفریحات آبی بر روی رودخانه.

تدوین راهبردهای کلی در ارتباط با ارتقای کیفیت محیطی

اجزای راهبردهای مورد اشاره عبارتند از:

- تقویت گره با ایجاد کاربری‌های جاذب جمعیت و خوانا ساختن آن.
- ایجاد و تقویت نشانه شهری.
- طراحی بدنه جهت تقویت دید پانوراما.
- تقویت کریدور بصری به عناصر ارزشمند از لحاظ تاریخی و خاطره‌ای.
- ایجاد پلازای شهری.
- ایجاد لند اسکپ مناسب در بدنه‌های باارزش.
- حفظ بافت ارگانیک و تقویت آن به‌ویژه در راسته بازار قدیمی بروجردی‌ها.
- نوسازی بدنه جداره‌های خیابان.
- رعایت پوشش گیاهی مقابل جداره به‌طوری‌که مانع دید به قلعه نباشد.
- تأکید نشانه در نبش به‌ویژه در اطراف پلازای شهری.
- حفظ و تقویت چشم‌انداز پانوراما.
- طراحی رواق برای ایجاد لبه‌ای شفاف و پیوسته در جداره خیابان‌هایی که به‌صورت پیاده در آمده‌اند.
- ایجاد دروازه‌هایی برای خوانا کردن مسیر و تقویت آن.
- تأمین نفوذپذیری مناسب به‌طوری‌که پیوستگی بافت تاریخی تقویت و حفظ گردد.

تدوین راهبردهای کلی در ارتباط با نظام فعالیت

- راهبردهای کلی مورد انتظار و ملاک عمل برای برنامه‌ریزی فعالیتی بافت در قالب سرفصل‌ها و عناوین ذیل ارائه شده است:
- تغییر تدریجی ترکیب فعالیت‌های بافت تاریخی از طریق کاهش فعالیت‌های مزاحم شهری به نفع فعالیت‌های گردشگری، تفریحی و فرهنگی.
 - سازمان‌دهی فعالیت‌های تفریحی، گذراندن اوقات فراغت، ورزشی و گردشگری و حذف فعالیت‌های ناسازگار و آلاینده محیط کارگاه‌ها و تعمیرات و ... و همچنین تقویت صنایع و هنرهای دستی و خدمات دارای مزیت نسبی.
 - جایگزینی کاربری‌های مناسب توأم با محیط طبیعی و فرهنگی.
 - هدایت کاربری‌های ناسازگار به بیرون از بافت تاریخی با بهره‌گیری از اهرم‌های قانونی و مدیریتی.
 - جلب همکاری دستگاه‌ها و بهره‌گیری از منابع مالی و اعتباری آن‌ها به منظور توسعه فعالیت‌های تولیدی و خدماتی.

بحث و نتیجه‌گیری

بافت فرسوده خرم‌آباد که در مرکز آن واقع شده است به دلیل قدمت، مرکزیت جغرافیایی، سهولت دسترسی، مرکزیت ثقل اقتصادی و ویژگی‌های تاریخی و فرهنگی دارای پتانسیل بالقوه بالایی است اما علی‌رغم ویژگی‌های مثبت این بخش از شهر، ساکنان این بافت از مشکلات زیادی رنج می‌برند. این مشکلات باعث شده‌اند که زیست‌پذیری این بافت به شدت کاهش یافته و شرایط زندگی برای ساکنان آن سخت شده است از این رو مداخله در بافت‌های فرسوده خرم‌آباد در قالب ارائه برنامه‌های راهبردی برای بازآفرینی این بافت‌ها ضروری است و از طرف دیگر باید در تدوین این برنامه‌های راهبردی، اصل بوم‌گرایی به عنوان یک اصل بسیار مهم لحاظ گردد. این پژوهش باهدف شناسایی ساختار فضایی - کالبدی، مسائل و مشکلات موجود بافت فرسوده خرم‌آباد و عوامل مؤثر بر تخریب بافت فرسوده برای ارائه راهکارهای علمی و عملی جهت بازآفرینی بافت‌های فرسوده شهری خرم‌آباد از طریق اعمال برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرا برای افزایش زیست‌پذیری آن انجام شده است.

در این پژوهش برای دستیابی به هدف و نتایج تحقیق پس از بررسی و تحلیل مشکلات و مهم‌ترین نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدات پیش روی این بافت‌ها، با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و بر مبنای داده‌ها و اطلاعات حاصله از مطالعه منابع کتابخانه‌ای و اسناد و نوشته‌های مربوطه و بررسی‌های میدانی، برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرا برای افزایش زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر خرم‌آباد ارائه گردید.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در خصوص وضعیت کنونی زیست‌پذیری و کیفیت زندگی در بافت‌های فرسوده شهر خرم‌آباد، کمبود خدمات و امکانات شهری و وضعیت اقتصادی - اجتماعی، فرهنگی، مدیریتی، کالبدی و زیست‌محیطی بافت‌های قدیمی، سبب فرسوده شدن، تخریب بیش‌تر و کاهش زیست‌پذیری این بافت‌ها شده است و بازآفرینی بافت‌های فرسوده خرم‌آباد از طریق اعمال برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرا، در ارتقای کیفیت زندگی و افزایش زیست‌پذیری این محدوده نقش مؤثری دارد.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که مهم‌ترین مشکلات این بافت‌ها عبارتند از: مسائل و معضلات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، اجرایی و مدیریتی، قانونی و حقوقی، کالبدی و فنی، شبکه‌های ارتباطی و راه‌های دسترسی، کمبود تجهیزات و خدمات شهری، زیبایی‌شناختی سیما و نمای شهری و مشکلات زیست‌محیطی. برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرا جهت رفع مشکلات بافت‌های فرسوده شهر خرم‌آباد در راستای بازآفرینی و ساماندهی آن برای افزایش زیست‌پذیری این بافت عبارتند از:

۱. برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرای اقتصادی

- بهره‌گیری از پتانسیل استقرار فعالیت‌های تجاری و خدماتی موجود در محدوده مورد مطالعه در راستای بازآفرینی بافت.
- جذب سرمایه‌گذار بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری و اجرای پروژه‌های بازآفرینی.
- بهره‌گیری از ظرفیت‌های گردشگری بافت تاریخی برای جذب گردشگران داخلی و خارجی برای افزایش رونق اقتصادی بافت قدیم.
- اعمال معافیت‌های عوارض، مالیات و کاهش بهره و ام‌های اعطایی در روند نوسازی
- با توجه به موقعیت مناسب بافت نسبت به مراکز خرید شهر و وجود کانون‌های مختلف کوچک و بزرگ جمعیتی، اولویت استقرار بازارچه صنایع دستی می‌تواند عاملی برای افزایش درآمد ساکنین و ورود سرمایه به بافت باشد که البته این شرایط (توسعه اقتصادی) به دنبال خود کاهش بزهکاری و توسعه اجتماعی فرهنگی را نیز به دنبال خواهد داشت.

۲. برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرای اجتماعی و فرهنگی
- جلب مشارکت ساکنان قدیمی این بافت در فعالیت‌های بازآفرینی و بهره‌گیری از پتانسیل‌های اجتماعی و فرهنگی موجود در محدوده مورد مطالعه
 - افزایش جمعیت‌پذیری بافت از طریق افزایش تراکم در قسمت‌هایی از بافت
 - افزایش ضریب امنیت اجتماعی و افزایش نظارت اجتماعی بر بافت و فضاهای تاریخی در منطقه
 - ارتقای شاخص‌های کیفیت زندگی در محدوده بافت از طریق تخصیص امکانات و خدمات بیشتر، تشویق شهروندان
 - با توجه به نیاز اهالی محدوده مورد مطالعه به فضاهای فرهنگی و فضایی برای گذران اوقات فراغت کودکان و نوجوانان، همچنین برای افزایش روابط اجتماعی لازم است که ایجاد چنین فضاهایی (فضاهای جمعی و گذران اوقات فراغت) در برنامه‌های آتی گنجانده شود.
۳. برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرای اجرایی و مدیریتی
- احیاء و باز ساخت نظام محله‌ای و زمینه‌سازی استقرار مدیریت محله‌ای و ناحیه‌ای.
 - تقویت مدیریت محلی در بافت تاریخی از طریق ایجاد و تقویت نهادهای شورایی - اصلاح ساختار تشکیلات مدیریت شهری توسعه سیستم‌های اطلاعات مدیریت و تمرکززدایی در ساختار آن.
 - جهت‌گیری به سمت اشکال نوین مدیریت متناسب با وظایف محوله.
 - راه‌اندازی ستاد اجرایی پروژه شهر سالم - محله سالم.
 - تأکید بر توسعه از درون (توسعه درون‌زا).
۴. برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرای قانونی و حقوقی
- استفاده از ابزارها و ظرفیت‌های حقوقی برای اجرای طرح‌های بهسازی و نوسازی بافت فرسوده.
 - ایجاد امنیت اجتماعی و آسایش بیشتر برای ساکنان در داخل بافت فرسوده با به‌کارگیری روش‌های نظارت قانونی، مثل افزایش گشت انتظامی و غیره.
 - تدوین ضوابط و مقررات و اجرای مقررات تشویقی ساخت‌وساز در محدوده بافت.
 - هدایت کاربری‌های ناسازگار به بیرون از بافت تاریخی با بهره‌گیری از اهرم‌های قانونی.
 - جلب همکاری مراجع قانونی با شهرداری در زمینه احیاء و باز زنده سازی بافت تاریخی و جلوگیری از ساخت‌وسازهای غیرقانونی.
۵. برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرای کالبدی و فنی
- ایجاد سرزندگی از طریق بهبود عملکرد با احترام به کالبد زنده و پویا.
 - پالایش فعالیت‌های ناسازگار در راستای توزیع متوازن فعالیت‌ها.
 - احیای سازمان فضایی بافت کهن از طریق برقراری ارتباط بین عناصر اصلی تشکیل دهنده ساختار.
 - تسلط حرکت پیاده در درون بافت تاریخی و تعریف سازمان فضایی خاص برای آن.
 - استفاده از عناصر نشانه در خوانا کردن فضاهای شهری بافت کهن.
 - ایجاد مفصل ارتباطی بین حوزه‌های با عملکرد فرهنگی و تفرجگاهی و تجاری.
 - باز پیرایی مجموعه‌های تاریخی ثبت شده درون بافت.
۶. برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرای شبکه‌های ارتباطی و راه‌های دسترسی
- حفظ ساختار ارگانیک بافت در عین حال افزایش نفوذپذیری بافت از طریق بازگشایی معابر و افزایش عرض معابر و کاهش فاصله تقاطع‌ها.
 - بهسازی و تعریض شبکه معابر درون محلی به‌منظور کاهش میزان ناامنی محدوده مطالعاتی.
 - پیش‌بینی سازمان فضایی حرکت پیاده.
 - ایجاد نظام سلسله مراتبی شبکه راه‌های درون بافت در پیوند با نظام دسترسی‌های شهری.
۷. برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرای رفح کمبود تجهیزات و خدمات شهری
- تأمین تأسیسات و زیرساخت‌های مورد نیاز شهری و روزآمد کردن آن.
 - تقویت وضعیت عمومی تجهیزات شهری در محدوده بافت تاریخی.

- اجرای سیستم مناسب جمع‌آوری فاضلاب و کاهش آلودگی‌های محیطی ناشی از آن.
- پیش‌بینی سیستم روشنایی در قالب یک شبکه منظم نورپردازی بافت و عناصر طبیعی، تاریخی و مصنوع درون آن.

۸. برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرای زیبایی‌شناختی سیما و نمای شهری

- سامان‌دهی و طراحی برای فضاهای شهری میدان کوچک، میدان بزرگ، امام‌زاده زید بن علی، سبزه میدان، میدان بسیج، میدان اسدآبادی واقع در محدوده مورد مطالعه.
- طراحی فضاهای شهری سبزه میدان، میدان کوچک و بزرگ به‌عنوان فضاهای مکث.
- قرار گرفتن پارک شهر درون محدوده مطالعاتی و داشتن دید و منظر مطلوب به رودخانه با افزایش کیفیت عناصر بصری و سرانه.
- فضای سبز، زمینه لازم برای استقرار کاربری‌های تفریحی و فضای سبز و به‌طور کلی بهسازی محیطی بافت را فراهم می‌کند.
- حفظ سیما، چهره و پیکره باارزش و تاریخی شهر برای ارتقاء کیفیت و هویت مناظر شهری.

۹. برنامه‌های راهبردی مداخله‌گر بوم‌گرای زیست‌محیطی

- توجه به پایداری زیست‌محیطی در اجرای طرح‌های بازآفرینی در محدوده مورد مطالعه.
- حذف کاربری‌های غیر سازگار با محیط طبیعی موجود و جایگزینی آن‌ها با کاربری‌های مناسب.
- ساماندهی محیط و منظر شهری و بسترسازی ارتقای کیفیت‌های محیطی بافت.
- معاصرسازی و بهسازی زیستگاه‌های طبیعی، باغ‌ها و ابنیه تاریخی.
- پاک‌سازی آلودگی‌های زیست‌محیطی موجود در بافت.

راهکارها

با توجه به یافته‌های تحقیق، راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شوند:

- ✓ توانمندسازی اجتماعی و اقتصادی جمعیت ساکن در بافت.
- ✓ توانمندسازی تشکیلات و مدیریت بافت تاریخی، فرهنگی در راستای مدیریت یکپارچه در برخورد با نوسازی و بهسازی منطقه.
- ✓ احیای نقش فعالیتی بافت تاریخی در تعامل با شهر و نقاط پیرامونی در زمینه فعالیت‌های گردشگری، تفریحی، فرهنگی، خدماتی.
- ✓ ساماندهی محیط و منظر شهری و بسترسازی ارتقای کیفیت‌های محیطی بافت.
- ✓ معاصرسازی و بهسازی زیستگاه‌های طبیعی، باغ‌ها و ابنیه تاریخی موجود در بافت.
- ✓ ایجاد سرزندگی از طریق بهبود عملکرد با احترام به کالبد زنده و پویا.

سپاسگزاری

از مسئولان و کارکنان محترم سازمان بازسازی و نوسازی شهرستان خرم‌آباد که در تدوین این مقاله ما را یاری کرده‌اند، تقدیر و تشکر می‌نماییم.

References

- Berger, Peter L Huntington, S. (2004). Many globalization: cultural diversity in the contemporary world. Translated by Ali Kamali and Laden Kianmehr, Tehran: Rozeneh Publications.
- Beyranvandzadeh, M., Ghezeli, Salari Sardari, F., & Sobhani, N. (2015). Analysis of physical spatial structure of the central part of the city of Khorramabad. *Journal of Urban Landscape Research*, 2(3), 73.
- Consulting Engineers: Abad Bom Qeshm. (2004). *Preparation of a strategic plan for the preservation, revival and revitalization of the historical fabric of Khorram Abad*. Khorram Abad Renovation and Improvement Organization, final report, Khorram Abad: Khorram Abad Municipality.
- Consulting Engineers: Abad Bom Qeshm. (2013). *Preparation of a strategic plan for the preservation, revival and revitalization of the historical fabric of Khorram Abad*. Khorram Abad Renovation and Improvement Organization, Khorram Abad: Khorram Abad Municipality.

- Ebrahimzadeh, E., & Mojir. Ardakani, A.R. (2006). Evaluation of Lands Use in Ardakan of Fars. *Geography and Development*, 4(7), 43-68.
- Ebrahimzadeh, I., & Maleki, G. (). The Analytic of Arrangement in the Erode Section of Cities (The Case Study: Erode Section of Khorram Abad City). *Human Geography Research* 3(81), 217-234.
- Jafari, M.T. (2006). Translation and Interpretation of Nahj al-Balagha. Volume 3, Tehran: Nashr Farhang Islamic.
- Khoshghadam, F., & Razzaghi Asl, S. (2017). Strategies to Improve Environmental Quality in the Renovation of Farahzad Deteriorated Area by Strategic - Hierarchical Analysis (SWOT-AHP). *The Urban Research and Planning Quarterly*, 7(27), 37-58.
- Kohen, B. (1992). *Basics of Sociology*. Translated by Gholam-Abbas Tavassoli, Reza Fazel, Tehran: Samit Publications.
- Lotfi, S. (2011). Culture-led Regeneration: A Reflection upon Cultural Fundaments and the Act of Regeneration. *Honar-ha-ye-ziba Memari-Va-Shahrsazi*, 3(45), 47-60.
- Malinovsky, B. (2004). *A Scientific Theory about Culture*. Translated by Abdul Hamid Zarin Qalam, second edition, Tehran: Gam No Publishing.
- Ministry of Roads and Urban Development/ (2004). *Resolution of the Supreme Council of Urban Planning in the mode of identifying worn-out fabric*. Tehran: Ministry of Roads and Urban Development.
- Mohammad Salehi, Z., Sheikhi, H., & Rahimyoun, A.A. (2012). Physical-Environmental Rehabilitation of the Central Core of City Textures, Toward Urban Sustainable Development (Case Study: Central Texture of the Khorramabad City). *Motaleate Shahri*, 2(7), 72-87.
- Mohammadi, J., Shafaghi, S., & Nouri, M. (). Analysis of spatial - physical structure - old texture of urban space in order to improve and repair (Case study: Dogonbadan old texture city). *Journal of spatial planning*, 4(2), 105-127.
- Movahed, A., Maleki, A. & Bavafa, S. (2004). Survey and Evaluation of Land Application of Urban Rusty Texture (Case; Khoram Abad, Satar Khan District). *Geographical Notion*, 4(8), 121-142.
- Rasouli, L., & Bayat, A. (2015). Analysis of The Factors and Spatial Actions contributing To Deteriorated Area of Tehran. *Quarterly Journal of Socio - Cultural Development Studies*, 4(1), 203-240.
- Romina, I., & Mamizan, A. (2014). Risks in projects of modernization and reconstruction of old urban tissue Case Study: Mashhad Majd project. *Territory*, 12(47), 81-92.
- Shayan, H.R., Kamelnia, H., & Wathaq, H. (2009), Investigating the role and position of social criteria in the realization of restoration of dilapidated urban structures, *Abadi Magazine*, 32, 18-24.
- Zangiabadi, A., & Moayedfar, S. (2012). Urban Regeneration Approach in the Worn Texture: Six Ventilation-Shaft Quarter Yazd. *Journal of Architect. Urban Design & Urban Planning*, 5(9), 297.
- Zeinalzadeh, S., & Jahed Ghadami, M. (). Explanation and Assessment of Priority of Affective Dimensions for Realization Participatory Reconstruction in Urban Eroded Fabrics (Case study: Shahidkhoobakht neighborhood in Tehran). *Bagh-e Nazar*, 13(43), 61-76.

ابراهیم‌زاده، عیسی و مجیر اردکانی، عبدالرضا (۱۳۸۵). ارزیابی کاربری اراضی شهری اردکان فارس. *فصلنامه جغرافیا و توسعه*، ۴(۷)، ۴۳-۶۸.

ابراهیم‌زاده، عیسی و ملکی، گل آفرین (۱۳۹۱). تحلیلی بر ساماندهی و مداخله در بافت فرسوده شهری (مطالعه موردی: بافت فرسوده شهر خرم‌آباد). *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۳(۸۱)، ۲۳۴-۲۱۷.

برگر، پیتر، هاینکون، سامونل (۱۳۸۴). چند جهانی‌شدن، ترجمه علی کمالی و لادن کیانمهر، تهران: انتشارات روزنه.

بیرانوندزاده، مریم؛ قزلی، سیاوش؛ سالاری سردری، فرضعلی، سبحانی، نوبخت (۱۳۹۴). تحلیل ساختار فضایی-کالبدی بافت مرکزی شهر خرم‌آباد. *فصلنامه پژوهش‌های منظر شهر*، ۲(۳)، ۸۶-۷۳.

جعفری، محمدتقی (۱۳۵۸). ترجمه و تفسیر نهج‌البلاغه، جلد ۳، تهران: نشر فرهنگ اسلامی.

خوشقدم، فرزانه و رزاقی اصل، سینا (۱۳۹۵). ارائه راهبردهای ارتقای کیفیت محیطی در نوسازی بافت فرسوده فرحزاد با استفاده از روش تحلیل استراتژیک-سلسله‌مراتبی. *نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، ۷(۲۷)، ۵۸-۳۷.

رسولی، لایلا و بیات، اشکان (۱۳۹۴). تحلیل عناصر و کنش‌های فضایی به وجود آورنده بافت فرسوده شهر تهران. *فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی-فرهنگی*، ۴(۱)، ۲۴۰-۲۰۳.

رومینا، ابراهیم و ممیزان، علی (۱۳۹۴). انواع ریسک در پروژه‌های نوسازی و بازسازی بافت‌های فرسوده شهری مطالعه موردی: طرح مجد مشهد، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، علمی-پژوهشی، سال دوازدهم، شماره ۴۷: ۹۲-۸۱.

- زنگی آبادی، علی و مؤیدفر، سعیده (۱۳۹۱). رویکرد بازآفرینی شهری در بافت‌های فرسوده: برزن شش یادگیری شهر یزد، معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، ۹(۵)، ۳۱۴ - ۲۹۷.
- زینل‌زاده، ستاره و جاهد قدمی، محمد (۱۳۹۵). تبیین و اولویت‌سنجی ابعاد تأثیرگذار جهت تحقق نوسازی مشارکتی در بافت فرسوده شهری (نمونه موردی: محله شهید خوب بخت تهران). مجله علمی پژوهشی باغ نظر، ۱۳(۴۳)، ۷۶-۶۱.
- شایان، حمیدرضا؛ کامل‌نیا، حامد و وثاق، حجت (۱۳۸۹). بررسی نقش و جایگاه معیارهای اجتماعی در تحقق‌پذیری مرمت بافت‌های فرسوده شهری، مجله آبادی، ۳۲، ۲۴ - ۱۸.
- کروئن، بروس (۱۳۷۱). مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه دکتر غلام عباس توسل و رضا فاضل، تهران: انتشارات سمت.
- لطفی، سهند (۱۳۹۰). بازآفرینی شهری فرهنگ مینا: تأملی بر بن‌مایه‌های فرهنگی و کنش بازآفرینی. نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، ۳(۴۵)، ۶۰ - ۴۷.
- مالینوفسکی، برونیسلاو (۱۳۸۴). نظریه‌ای علمی درباره فرهنگ، ترجمه عبدالحمید زرین قلم، چاپ دوم، تهران: نشر گام نو.
- محمدصالحی، زینب؛ شیخی، حجت و رحیمیون، علی‌اصغر (۱۳۹۲). بهسازی کالبدی - محیطی بافت مرکزی شهر با رویکرد توسعه شهری (مطالعه موردی: بافت مرکزی شهر خرم‌آباد). فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات شهری، ۲(۷)، ۸۷ - ۷۳.
- محمدی، جمال؛ شفق، سیروس و نوری، محمد (۱۳۹۳). تحلیل ساختار فضایی - کالبدی بافت فرسوده شهری با رویکرد نوسازی و بهسازی (مطالعه موردی: بافت فرسوده شهر دو گنبدان). برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، ۴(۲)، ۱۲۸ - ۱۰۵.
- موحد، علی؛ ملکی، آفرین و باوقا، سمیه (۱۳۸۳). بررسی و ارزیابی کاربری اراضی بافت فرسوده شهری (نمونه موردی: محله ستارخان شهر خرم‌آباد). اندیشه جغرافیایی، ۴(۸)، ۱۴۲ - ۱۲۱.
- مهندسان مشاور: آباد بوم قشم (۱۳۸۳). تدوین برنامه راهبردی حفظ، احیاء و باززنده سازی بافت تاریخی خرم‌آباد، سازمان نوسازی و بهسازی خرم‌آباد، خرم‌آباد: شهرداری خرم‌آباد.
- مهندسان مشاور: آباد بوم قشم (۱۳۸۴). تدوین برنامه راهبردی حفظ، احیاء و باززنده سازی بافت تاریخی خرم‌آباد، سازمان نوسازی و بهسازی خرم‌آباد، گزارش نهایی، خرم‌آباد: شهرداری خرم‌آباد.
- وزارت راه و شهرسازی (۱۳۸۴). مصوبه شورای عالی شهرسازی در مود شناسایی بافت فرسوده، تهران: وزارت راه و شهرسازی.

Copyrights

© 2022 by the authors. Lisensee PNU, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>)

